

LICHAMELIJKE OPVOEDING

KONINKLIJKE VERENIGING VAN LERAREN LICHAMELIJKE OPVOEDING

jaargang 97 - nr. 10 - 11 SEP. 2009

Topic:
vmbo in vele facetten
Column over buikspieren
Lopen in het onderwijs
Goals for girls

KVLO

www.janssen-fritsen.nl

dé online catalogus

voor het bewegingsonderwijs!

janssen · fritsen

van educatie tot wereldprestatie

INHOUD

Praktijk ▶

- 20** ▶ Body Ball: het spel dat blijft p(l)akken / *Jeske Nijkamp en Nicol Kooiker*
- 23** ▶ Laat ze lopen, maar dan met een plan / *Maarten Massink*
- 30** ▶ Goals for girls / *Nanneke Nix*

Topic ▶

Passend speciaal onderwijs

In dit topic aandacht voor het vmbo. Welke veranderingen hebben daar plaatsgevonden? Hoe zit het met de leerwegen, beroepsprofielen de nieuwe examenprogramma's? Wat zijn de mogelijkheden voor meer uren LO door SDV en LO2 binnen het vmbo? Alien Zonnenberg geeft uitleg. Chris Mooij geeft aan hoe het staat met LO2, LO als examenvak voor vmbo. In een artikel van Rob van der waal wordt ingegaan op het zelf maken en geven van theorielessen binnen LO2. Binnen het vmbo geven veel LO-collega's les aan multiculturele klassen. Corina van Doodewaard gaat in een artikel in op de houding en praktijkkennis die daarvoor nodig is. Nadia Koraichi heeft onderzocht hoe allochtone leerlingen de LO-les ervaren. En Ingrid Peters en Marian van Aken beschrijven hoe LO kan aansluiten bij de beroepsprofielen binnen het vmbo. In de praktijk wordt een nieuw trefbalspel geïntroduceerd door Nanneke Nix: Body Ball. Kortom een interessant nummer voor ieder die les geeft en/of geïnteresseerd is in LO in het vmbo.

- 06** ▶ Veranderingen binnen het vmbo / *Alien Zonnenberg*
- 09** ▶ Bewegingsonderwijs in multiculturele klassen / *Corina van Doodewaard*
- 14** ▶ De multiculturele klas / *Nadia Koroichi*
- 28** ▶ Goals for girls (praktijk) / *Nanneke Nix*
- 31** ▶ Mogelijke aansluiting LO bij beroepsprofielen / *Ingrid Peters en Marian van Aken*
- 34** ▶ LO2-programma in het vmbo beknopter geformuleerd / *Chris Mooij*
- 38** ▶ LO2-ers in de theoriebanken...de theorielessen verzin je zelf / *Rob van der Waal*

Rubrieken ▶

- 05** | Eerste pagina
- 18** | De IRP-praktijk
- 44** | Column, Mery Graal
- 44** | Webredactie
- 45** | Scholing
- 54** | Laatste pagina

De grote gratis!

- Exclusieve producten uitsluitend bij **SPORT-THIEME**
- Meer dan 15.000 artikelen
- 14 dagen teruggavenrecht
- Lage verzendkosten

thuiswinkel
waarborg

Sport-Thieme is lid van de
Thuiswinkel-organisatie

Meer dan **300** pagina's!

Nu bestellen: **0297-807877**

SPORT-THIEME

Schoolsport · Sport in verenigingen · Fitness · Therapie

Sport-Thieme bv · 3641 RP Mijdrecht · www.sport-thieme.nl
Telefoon: 0297-807877 · Fax: 0297-807878 · info@sport-thieme.nl

catalogus

Alle onder één dak:

Atletiek
Ballen
Balsport
Bewegingstherapie
Psychomotoriek
Fitness, kracht & boksen
Funsport
Speelplaatstoestellen
Gezondheid & EHBO
Gymnastiek & dans
Leermiddelen
Sportplaatsuitrusting
Starten, meten, markeren
Therapie
Turnen
Verenigings- & feestbenodigdheden
Vrijtijdsspelen
Watersport

elswout
AssurantieGroep

nva lid

Veel verzekeringsvoordeel voor KVLO leden!

Speciaal voor KVLO leden is er veel voordeel te halen op alle verzekeringspremies. Zo is er een exclusief KVLO-verzekeringspakket samengesteld voor alle schadeverzekeringen en er is ook een zeer voordelige ziektekostenverzekering. Minimaal 20% korting op de bruto schadeverzekeringspremie en nog 12% pakketkorting mogelijk!

Kijk snel op www.kvloverzekerings.nl voor alle informatie
of bel 023 - 751 00 00

KVLO verzekeringen is een samenwerking tussen Elswout AssurantieGroep en de KVLO

Tien jaar vmbo: bewegingen succes?

Komend najaar zal volop aandacht worden geschonken aan het tienjarig bestaan van het vmbo. Met conferenties en studiedagen zal stil worden gestaan bij deze wonderlijke samensmelting, in 1999, van het voorbereidend beroepsonderwijs (vbo), het middelbaar algemeen vormend onderwijs (mavo) en het voortgezet speciaal onderwijs (vso). Een samenvoeging die intussen zeker niet als probleemloos wordt ervaren, in de Nederlandse onderwijswereld veel wordt besproken en lang niet altijd in positieve zin. Belangrijke argumenten bij het tot stand brengen van het vmbo waren: het verbeteren van de geringe doorstroming van mavo naar havo, de hoge uitval in het secundair beroepsonderwijs en het slechte imago van het vbo. 'Om tegemoet te komen aan bovenstaande kritiek, werd besloten een stelsel te ontwikkelen met een interne samenhang om de leerlingen beter toe te rusten voor het secundair beroepsonderwijs. Op deze manier wordt geprobeerd voor iedere leerling een startkwalificatie voor een beroep mogelijk te maken. Een stelsel van leerwegen moet in het vmbo deze aansluiting realiseren.' De gesignaleerde problemen blijven ook nu in de discussie over het voortbestaan van het vmbo bij herhaling weer opduiken. De ontwikkeling van het vmbo leidde op veel plaatsen tot fusies en schaalvergroting. Dit vaak tot verdriet van leerlingen en leraren. Veel van deze bewegingen zijn inmiddels bijgesteld en na tien jaar experimenteren horen we op meerdere

plekken de roep om de mavo haar zelfstandige karakter weer terug te geven.

Wanneer we kijken naar de ontwikkeling van het vak lichamelijke opvoeding binnen dit krachtenveld van veranderingen, moeten we constateren dat de invoering van het vmbo voor de positie van ons vak niet slecht is geweest. Met name in de onderbouw van het beroepsonderwijs werd en wordt veelal drie uur regulier bewegingsonderwijs aangeboden. Naast het handhaven van dit reguliere programma voor lichamelijke opvoeding zien we dat veel scholen in het vmbo extra's hebben op het gebied van bewegingsonderwijs en sport.

Nieuw bij de ontwikkeling van het vmbo is de invoering van het zogenoemde 'intersectorale programma'. Eén van deze programma's is Sport Dienstverlening en Veiligheid (SDV). Inmiddels wordt dit programma op 64 scholen aangeboden. Het is bedoeld als voorbereiding op een vervolgonderwijs in het mbo voor een uniformberoep of voor een opleiding 'mbo sport en bewegen'. In de bovenbouw van het vmbo is het mogelijk gemaakt te kiezen voor het examenvak LO2. Door goede samenwerking tussen enerzijds de docenten in het werkveld en anderzijds de medewerkers van SLO en KVLO zijn deze beide extra programma's uitgegroeid tot geaccepteerde en kwaliteitsrijke programma's binnen het vmbo. Naast deze formele programmamogelijkheden zien we dat, aanvullend, scholen

kieszen voor sportklassen en voor extra uren bewegingsonderwijs (MRT) voor bewegingszwakkere leerlingen. Het lijkt erop dat leerlingen in het vmbo door bewegen en sport goed aangesproken kunnen worden en dat bewegen zelfs succesvol kan worden ingezet om uitval uit het onderwijs te keren. Scholen realiseren zich dit in toenemende mate.

Ondanks deze goede positie van het vak in deze onderwijssoort blijft het bewegen van de leerlingen in het vmbo de beleidsmakers zorgen baren. Zo wordt voor nieuw te ontwikkelen beleid binnen het beleidskader 'Sport, bewegen en onderwijs' geconstateerd 'dat er in het vmbo sprake is van een oververtegenwoordiging van inactieve leerlingen. En er nog te weinig scholen zijn waarbij de aandacht voor extra sport en bewegen integraal en op structurele basis wordt aangepakt. Om leerlingen maximaal in de gelegenheid te stellen om op school te bewegen, is het zinvol om het sport- en beweegbeleid en de uitvoering daarvan op vmbo-scholen verder te optimaliseren'. Hoe het vmbo zich in de toekomst ook zal ontwikkelen het kan bijna niet anders of bewegen en sport zal bij die ontwikkeling een belangrijke rol moeten blijven spelen.

COLOFON LICHAAMELIJKE OPVOEDING is een uitgave van de Koninklijke Vereniging van Leraren Lichamelijke Opvoeding (KVLO)

Redactie: Hans Dijkhoff (hoofdredeacteur) Maarten Massink (praktijkredacteur) Jacqueline Tangelder (redactiemedewerkster) **Redactieraad:** Hilde Bax, Marianne van Bussel, Lars Borghouts, Frank Jacobs, Mark Jan Mulder, Chris Mooij, Jorg Radstake. **Redactieadres:** KVLO, Postbus 398, 3700 AJ Zeist, e-mail: redactie@kvlo.nl
Abonnement Lichamelijke Opvoeding: Jaarabonnement € 60,- (buitenland € 80,-) Losse nummers € 3,- (excl. verzendkosten)
Handelsadvertenties: Bureau Van Vliet BV, Passage 13-21, Postbus 20, 2040 AA Zandvoort, fax: 023 571 7680 e-mail: zandvoort@bureauvanvliet.com www.bureauvanvliet.com
Verschijningsdata 2009: 23 jan., 13 feb., 6 maart, 27 maart, 17 april, 15 mei, 5 juni, 3 juli, 21 aug., 11 sep., 25 sep., 2 okt., 23 okt., 13 nov., 4 dec. **Druk:** Drukkerij ten Brink Meppel, Postbus 41, 7940 AA Meppel. Tel.: 052 285 5111. **Vormgeving:** FIZZ reclame+communicatie, Stationsweg 44a, 7941 HC Meppel. Tel.: 052 224 6162. **Opmaak:** DTP Ten Brink Meppel. Aanbieding en plaatsing van teksten en foto's houdt tevens mogelijk gebruik op de KVLO-website in, uiteraard met vermelding van auteur en fotograaf. Overname van artikelen is alleen toegestaan met bronvermelding en na goedkeuring van de auteur. De redactie is verantwoordelijk voor de samenstelling. Niet alle artikelen behoeven de (volledige) instemming van de redactie te hebben. Mededelingen vanwege de vereniging en artikelen, die het beleid van de vereniging raken, zijn voor verantwoordelijkheid van het hoofdbestuur. **Dagelijks bestuur KVLO:** G. van Driel, voorzitter - mw. drs. B. Zandstra, secretaris - mw M. G. van Bussel, penningmeester - H.K. Evers - e-mail: bestuur@kvlo.nl **Secretariaat Thomas Groepering:** Drs F. Huijboom, P. Potterstraat 26, 5143 GX Waalwijk, tel.: 041 633 3022, e-mail: fred.huijboom@wxs.nl. **Ledenadministratie:** abonnementen en personeelsadvertenties: KVLO, Postbus 398, 3700 AJ Zeist, fax: 030 691 2810, e-mail: ledenadm@kvlo.nl site: www.kvlo.nl. Opzeggingen dienen aangetekend te geschieden vóór 1 december van het lopende jaar (kandidaatleden vóór 1 augustus). De opzeggingen worden door de KVLO bevestigd. Contributie KVLO: zie de website of neem contact op met onze ledenadministratie **ISSN-nummer: 0024-2810 Telefoon: ledenadministratie 030 693 7676, algemeen 030 692 0847. Bezoekadres:** Zinzendorfflaan 9. **De afdeling rechtspositie is bereikbaar maandag en dinsdag van 12.30 tot 16.30 uur en vrijdagmorgen van 9.30 tot 12.30 uur, 030 693 7678** e-mail: irp@kvlo.nl

Veranderingen binnen het vmbo

Het vmbo staat bijna dagelijks in de publieke belangstelling. Kranten vermelden dat het slecht gaat met het onderwijs, dat de leerlingen geen recht wordt gedaan, en dat de schooluitval te groot is. Vaak staan deze berichten in schril contrast met de mooie initiatieven die er ook zijn.

Door: Alien Zonnenberg

In netwerken van leraren bewegingsonderwijs komen we deze goede initiatiefrijke vmbo-scholen wel vaak tegen. Waar leerlingen op elk niveau mooi onderwijs krijgen, waar veel gebeurt met sporttalenten en waar leerlingen soms een wekelijks aanbod van zes uur bewegen en sport krijgen. Wil de ene school weer terug naar de ouderwetse mavo, de andere vormt een vmbo- boulevard en is daar trots op. Eén ding staat vast; er gebeurt veel in het onderwijs.

In dit artikel ga ik in op de veranderingen binnen het vmbo van de afgelopen jaren. Hoe ziet het vmbo er qua organisatie uit? Wat is er wettelijk door het ministerie van OCW gewijzigd? En op welke manier heeft de KVLO hierop ingespeeld? Ten slotte een blik in de nabije toekomst.

Vmbo algemeen

De belangrijkste verandering van de afgelopen jaren in het vmbo is dat de 58 kerndoelen voor de onderbouw, voor tweederde de in-

houd van het onderwijs bepalen en een derde van de tijd beschikbaar is voor maatwerk. De scholen hebben veel meer vrijheid van inrichting van het onderwijs gekregen en hebben deze vrijheid ook op diverse manieren genomen.

In het onderstaande schema een overzicht van de verschillende klastypen en doorstroommogelijkheden in het vmbo.

Onderbouwprogramma vmbo Bewegen en sport

Voor het programma Bewegen en sport heeft de KVLO in samenwerking met SLO het Basisdocument Bewegingsonderwijs voor de Onderbouw van het Voortgezet Onderwijs ontwikkeld. Hierin staan adviezen voor de inhoud van de lessen bewegingsonderwijs en voor de omvang in onderwijstijd, verdeeld over de diverse activiteitsgebieden. In netwerken voor projecten onderbouw heeft SLO in samenwerking met KVLO mooie praktisch bruikbare projecten voor Bewegen en sport ontwikkeld. Dit is een aanzet geweest met als doel mooie projecten uit te wisselen en elkaars expertise te delen. Informatie over deze projecten kunt u vinden op de website van de KVLO, www.kvlo.nl doorklikken naar onderwijs, doorklikken naar VO en dan onderbouw.

Bovenbouw vmbo LO1

Het schoolexamen LO1 voor lichamelijke opvoeding is inhoudelijk niet veel gewijzigd. De eindtermen zijn zoals u inmiddels weet globaler omschreven en de naam van het sportoriëntatie en -keuze-programma (SOK) is veranderd in de term actuele activiteiten. Zo heet het namelijk ook in het Basisdocument onderbouw VO en de aansluiting is daarmee kloppend.

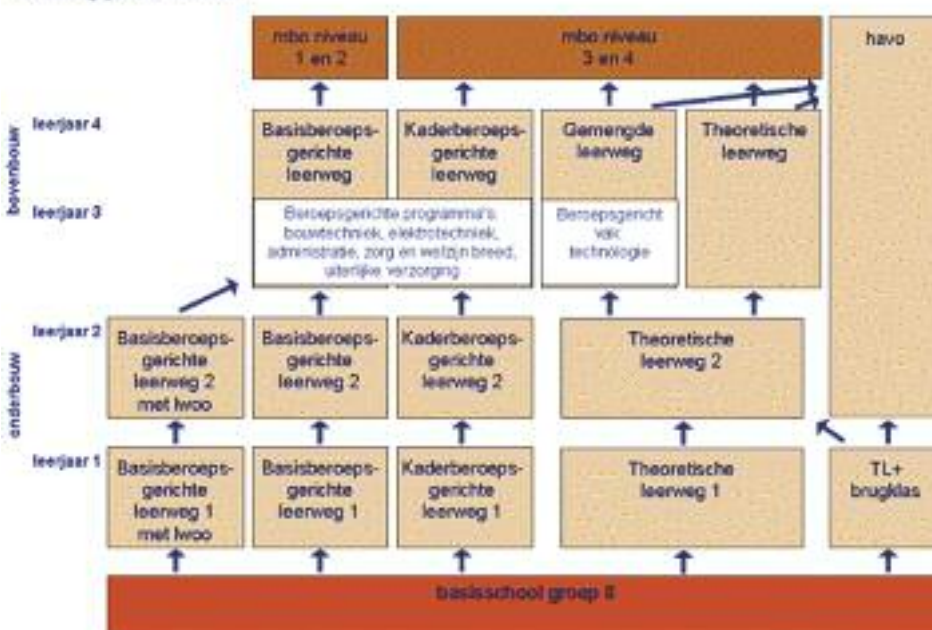
De SLO heeft de Handreiking vmbo LO1 gepubliceerd. Hierin kunt u mooie voorbeelden zien van invulling van het examenprogramma. (Zie Handreiking www.slo.nl zoekfunctie: vmbo LO1 2007 en www.kvlo.nl).

Nieuwe examenprogramma's

Zie voor LO2 in de bovenbouw het artikel van Chris Mooij op pagina 34.

De theoretische leerweg, de gemengde leerweg en de kaderberoepsgerichte leerweg zijn gericht op het middenkader en de vakopleidingen. Doorstroming naar havo is nog steeds mogelijk. De basisberoepsgerichte leerweg is al dan niet met diploma gericht op het assistentenniveau. Het leerwegondersteunend onderwijs (lwoo) wordt binnen alle leerwegen aangeboden en is een zorg op maat pakket voor iedere individuele leerling die daar recht op heeft. Het is op zich geen leerweg. De bestaande Sectoren (zie tabel 2 overzicht

Klastypen vmbo

Schema 1 Klastypen in het vmbo

landbouw	techiek	zorg en welzijn	economie	nw beroepsgericht
landbouw-breed landbouw	bouw-breed bouwtechniek metselen bouwtechniek timmeren bouwtechniek schilderen bouwtechniek meubel- maken bouwtechniek fijnhout- bewerking grafische techniek grafimedia transport en logistiek voertuigentechniek metaaltechniek elektrotechniek installatietechniek instalektro metalektro	uiterlijke verzorging verzorging zorg en welzijn-breed	consumptief-breed consumptieve techniek algemeen consumptief horeca consumptief bakken administratie handel en administratie handel en verkoop mode en commercie	ICT-route sport dienstverlening en veiligheid (SDV) techniek-breed technologie gl intersectoraal

Tabel 2 De sectoren in het vmbo met ieder een eigen examenprogramma

De verschillen tussen LO2 en SDV

De meest kenmerkende verschillen

- omvang onderwijstijd 400 klokuren voor SDV/200 lessen van 50 minuten voor LO2 vmbo
- SDV is een intersectoraal programma met een landelijk eindexamen
- LO2 is een schoolexamenvak met een examendossier
- de programmahoud is totaal verschillend. Beide programma's zijn te vinden op de site van KVLO, SLO en www.eindexamen.nl / zie nieuwe examenprogramma's www.cfi.nl.
- andere doelgroep instroom:
  - GL/TL leerlingen kiezen meer voor LO2 vmbo
  - BB/KB kiezen voor SDV. Leerlingen BB en KB die LO2 vmbo willen doen, mogen dit enkel als extra vak kiezen en krijgen een certificaat in plaats van een cijfer op het diploma
- uitstroomprofielen:
  - SDV-leerlingen worden voorbereid op de uniformberoepen, waaronder het leger en de beveiliging
  - LO2-leerlingen hebben een vooropleiding die kan leiden tot een roc/het cios of havo met BSM. Het doel kan natuurlijk ook zijn dat ze vrijwilliger bij de sportvereniging worden.

Het maken van een keuze voor LO2 of SDV

De vragen die daarbij aan de orde komen binnen de school kunnen de volgende zijn:

- wat zijn de wensen en behoeften van de leerlingen vmbo bij het invoeren van LO2 dan wel SDV?
- de mogelijkheden van de school ten aanzien van menskracht en accommodatie
- wat zijn goede argumenten voor het invoeren van een van de twee?
- wat zijn nu exact de verschillen tussen de twee vakken en waarom zou je de een, dan wel de andere kiezen?
- er zijn inmiddels scholen die beide vakken succesvol aanbieden, in de netwerken voor LO2 en SDV worden scholen daarmee begeleid.

Stand van zaken regelgeving LO2 vmbo en SDV

- beide vakken zijn officieel goedgekeurd als examenvak in 2007 er hoeft geen toestemming te worden gevraagd bij OCW voor invoering.
- begeleiding SDV door steunpunt APS.
- begeleiding LO2 door SLO en KVLO.

van alle sectoren vmbo) te weten: landbouw, techniek, zorg en welzijn en economie zijn uitgebreid met het onderdeel nieuw beroepsgericht. Dit zijn intersectorale programma's waaronder sport, dienstverlening en veiligheid (SDV). Dit nieuwe examenprogramma kan aangeboden worden binnen de kader- en basisberoepsgerichte leerwegen.

Experiment vmbo-mbo2

Sinds de afgelopen jaren loopt er een pilot voor scholen die de leer/werktrajecten willen aanbieden. Dit is een bijzondere route binnen het derde en vierde leerjaar van de basisberoepsgerichte leerweg, met een samenwerkingsovereenkomst tussen de school en een opleiding mbo-niveau 2 aan een aoc of roc tot één geïntegreerde leerroute. Het doel is een doorlopende leerweg voor de individuele leerling. Deze leerlingen krijgen op één locatie les, met één pedagogisch-didactische aanpak en één team vmbo- en mbo-docenten. Meer informatie kunt u vinden op de site van de VO-raad, www.vo-raad.nl.

Nieuw beleid vmbo

Platform Sport Bewegen en Onderwijs
Als opvolger van de Alliantie School en Sport (van 2005-2008) is het Platform Sport Bewegen en Onderwijs geïnstalleerd met als doel de uitvoering van het beleidsprogramma sport bewegen en onderwijs van het kabinet (OCW/VWS, samen met de motie Hamer goed voor € 28 miljoen in drie jaar) in handen te leggen van een groep be-

stuurlijke organisaties en uitvoerende organisaties en kennisinstellingen. Een van de onderdelen uit dit plan is het Beleidskader vmbo. Het NISB gaat in samenwerking met KVLO en de VO-raad een plan uitvoeren om vmbo-scholen actief te ondersteunen bij het motiveren van de inactieve leerlingen om meer te gaan bewegen. Het aanbod voor de enthousiaste leerlingen met affiniteit voor bewegen is al op veel plaatsen goed van de grond gekomen. Maar het stimuleren van juist de inactieve jongeren tot een actieve leefstijl vergt kennis die momenteel niet altijd bij de sectie LO aanwezig is. Iedere pilotschool wordt gefaciliteerd in (taak)uren om de activiteiten uit te denken en op te starten. Waarbij de onderlinge samenwerking tussen scholen in regionale netwerken zal plaatsvinden. De ontwikkeling van de school staat in dit plan centraal, voor het stimuleren van goede binnen- en buitenschoolse activiteiten, waarbij externe sportaanbieders mede een rol gaan spelen. Op basis van succeservaringen kan dit leiden tot een verankering in het schoolbeleid.

Scholen die mee willen doen in deze pilot kunnen zich binnenkort aanmelden via de site van NISB en KVLO. U kunt daar ook meer informatie krijgen.

Correspondentie:

alien.zonnenberg@kvlo.nl

Voorkom:
**Hoofdpijn - vermoeidheid - oorsuizingen
stemproblemen en gehoorschade**

Bel: 0497-387005 of kijk op
www.stille-sportzaal.nl

info@acour.com
www.acour.com

TRENOMAT SCHEIDINGSWANDEN

- Geluidsreductie en geluidsabsorptie in alle zaaldelen door akoestisch wandmateriaal!
- Ook voor renovatie en verbeteren van de akoestiek in bestaande accommodaties!

De Graaf en van Stijn BV
Postbus 32
2420 AA Nieuwkoop
Tel: (0172) 57 97 20
Fax: (0172) 57 26 70
www.trenomat.nl
info@trenomat.nl

Al 40 jaar gespecialiseerd in nieuwbouw & onderhoud

Bewegingsonderwijs in multiculturele klassen

In dit artikel wordt verslag gedaan van een onderzoek waarin de praktijkkennis van docenten bewegingsonderwijs centraal staat die lesgeven in multiculturele klassen van het vmbo. In de periode tussen februari en mei 2009 hebben elf docenten meegewerkt aan dit onderzoek dat zich gericht heeft op hun praktijkkennis. Na een inleiding zullen de onderzoeksmethode, de resultaten en enkele conclusies in dit artikel worden toegelicht. Door: Corina van Doodewaard

Nederland is een samenleving van inwoners met diverse etnische en culturele achtergronden. Niet-westerse allochtone kinderen (die ook allochtoon worden genoemd als zij niet zelf, maar één of beide ouders buiten Nederland zijn geboren) groeien vaak op in tenminste twee verschillende culturele milieus; dat van thuis en dat van het onderwijs. Vaak speelt daar voor jongeren nog een belangrijke derde milieu: dat van de buurt. De culturele verschillen tussen deze milieus kunnen voor spanningen zorgen in het gezin van de jongere of op zijn of haar school. Juist wanneer de opvoedingsidealen uit de ene cultuur op gespannen voet komen te staan met idealen uit de andere cultuur.

Veel onderzoekers hebben deze 'culturele incongruentie theorie' gebruikt als basis voor onderzoek naar allochtone kinderen in Nederland (Eldering, 2006). Maar Elbers (2002) stelt dat het vermogen van kinderen om zich aan te passen aan de Nederlandse onderwijscultuur groter is dan lange tijd werd gedacht. Alle leerlingen in het voortgezet onderwijs hebben een basisschoolverleden opgebouwd waarin ze geleerd hebben over en van de verschillen en overeenkomsten met het thuismilieu. Hoe het er op school aan toe gaat is dus niet nieuw. Bovendien zijn pubers in het voortgezet onderwijs allemaal 'druk bezig' met het ontwikkelen van een eigen identiteit; ook daarin zijn allochtone jongeren geen uitzondering. Zij doen dat vanuit een andere cultureel perspectief dan autochtone jongeren en zoeken daarvoor andere rolmodellen.

EN IN CIJFERS

Er zijn natuurlijk ook cijfers die aangeven dat de samenleving veel meer diversiteit vertoont dan 'vroeger'. Volgens de *Landelijke jeugdmonitor 2008* is 23 procent van de Nederlandse jeugd van allochtone afkomst (CBS, 2008a). In het *Jaarboek onderwijs in cijfers 2009* zien we dat in de vier grote steden 44 procent van de scholen

voor voortgezet onderwijs een multiculturele samenstelling heeft (CBS 2008b). Dat betekent dat meer dan 50 procent van de leerlingen een allochtone achtergrond heeft. Dit komt vaker voor bij vmbo-scholen dan in het havo/vwo.

POSITIEVE WERKSFEER

Dagelijks geven veel collega's in het voortgezet onderwijs en dus vooral in het vmbo les aan multiculturele klassen. De vraag is met welke praktijkkennis zij dit doen: wat vinden ze daarin vooral belangrijk, hoe creëren ze een positieve werksfeer in deze klassen? Al eerder verscheen in de *Lichamelijke Opvoeding* (nr. 10, 2008) een artikel van de hand van Perry den Brok, met als titel: 'De regisseurs van multiculturele klassen'. Hierin werd verslag gedaan van onderzoek onder docenten van diverse vakken die lesgeven in multiculturele klassen van het voortgezet onderwijs. Zowel onder de betrokken leerlingen als docenten blijkt een grote voorkeur te bestaan voor docentstijlen waarin van de docent een grote betrokkenheid en relatief veel invloed wordt gevraagd. Maar door alleen dit interpersoonlijke profiel van de docent centraal te stellen wordt geen recht gedaan aan de complexiteit van het proces in een klas (Verloop, Van Driel & Meijer, 2001). Ook contextuele factoren zijn van grote invloed op een positieve werksfeer in de klas (Weiner, 2003). En Overmaat en Ledoux (2001) zien vooral de leerlingengroep als belangrijke variabele in de zoektocht naar 'de juiste aanpak' voor een positieve werksfeer. Daarbij spelen ook culturele aspecten een rol (Fisher, Waldrip en den Brok, 2005).

In de meeste gevallen zijn de genoemde onderzoeken wel uitgesplitst naar basis- of voortgezet onderwijs, maar niet per vak. De meeste conclusies zullen dan ook vooral gaan over de cognitieve vakken en niet over bewegingsonderwijs.

LO neemt als vak echter een bijzondere positie in op de school (Stegeman, 2001). Het feit dat het bij bewegingsonderwijs niet om het product van een leerling gaat (zoals bijvoorbeeld bij een werkstuk voor Nederlands) maar om het bewegingsgedrag van de leerling zelf (als deelnemer in een bewegingsactiviteit) geeft aanleiding om te denken dat de docenten bewegingsonderwijs bijzondere praktijkkennis zullen bezitten. Als het om multiculturele klassen gaat, worden in het bewegingsgedrag van leerlingen ook culturele verschillen zichtbaar.

KENNIS

Het gaat bij bewegingsonderwijs vooral om de interacties tussen de docent met de leerlingen en de leerlingen onderling. De les bewegingsonderwijs is 'niet iets wat de leerling overkomt: het is een interactief proces waarbij de relaties met andere leerlingen en de docent, maar ook de eigen ervaringen en intenties van groot belang zijn' (Laws & Fisher, 1999, p.34). De ervaringen van leerlingen en de wijze waarop zij de lessen bewegingsonderwijs interpreteren

Fanatiek

vragen van docenten om zorgvuldig gekozen pedagogische en onderwijskundige doelen voor het aanbieden van lessen bewegingsonderwijs.

De kennis waarmee docenten in het bewegingsonderwijs aan het werk zijn, kan worden onderverdeeld in curriculumkennis, inhoudskennis en 'pedagogical content knowledge' (PCK) (Loewenberg-Ball, Thames & Phelps, 2008). Daarbij staat de PCK voor de manier waarop specifieke vakkennis direct gekoppeld wordt aan pedagogische kennis van de docent over de wijze waarop leerlingen in dit vak opgroeien en zich ontwikkelen (Rossi & Cassidy, 2001). Deze kennis ontwikkelen docenten vooral in de praktijk met leerlingen (Van Driel, 2008). Juist daar ontwikkelt de docent inzicht in de leermogelijkheden en belemmeringen voor bepaalde kinderen. Juist daar ontwikkelt de docent kennis over de wijze waarop bepaalde lesgeefactiviteiten bij bepaalde leerlingen onder specifieke condities kansrijk kunnen zijn. En juist daarop richt zich dit onderzoek naar het lesgeven aan leerlingen in multiculturele klassen.

Welke praktijkkennis over klassenmanagement en Pedagogical Content Knowledge (PCK) wordt door docenten bewegingsonderwijs gedeeld met betrekking tot het beïnvloeden van de werksfeer in multiculturele klassen?

Daarnaast richt een tweede onderzoeksvraag zich op overeenkomsten in het interpersoonlijk docentprofiel van elke betrokken docent bewegingsonderwijs van dit onderzoek.

OPZET VAN HET ONDERZOEK

In totaal hebben elf bewegingsonderwijzers meegewerkt in dit onderzoek. Alle docenten werkten in het voortgezet onderwijs en gaven les aan vmbo-klassen met meer dan 50% allochtone leerlingen. Voor het overgrote deel betrof het hier kinderen met Turkse of Marokkaanse ouders.

Er is gekozen voor een kwalitatieve onderzoeksbenadering waarbij gebruik is gemaakt van 'video stimulated interviews'. Dat betekent dat een gefilmde les van de docent in een multiculturele klas als uitgangspunt diende voor een semigestructureerd interview dat volgde. Deze interviews zijn allemaal systematisch verwerkt. Daarnaast is voor de tweede onderzoeksvraag een gestandaardiseerde vragenlijst uitgedeeld aan de docent en de leerlingen van zijn klas. Op basis van die vragenlijsten kon van elke docent een interpersoonlijk docentprofiel worden opgesteld.

UITKOMSTEN IN THEMA'S

1 Interpersoonlijk profiel van de docenten bewegingsonderwijs
Voor alle docenten bleek het interpersoonlijk docentprofiel dat door henzelf en hun klas geschetst werd een voorkeursprofiel te zijn voor het lesgeven in multiculturele klassen (zie het onderzoek van Van Tartwijk, den Brok, Veldman & Wubbels, 2009). Daarin scoort de 'samen'-categorie in alle gevallen erg hoog. Volgens de normen van dat onderzoek zijn dus alle bewegingsonderwijzers uit dit onderzoek in staat om een positieve werksfeer in hun klas te

creëren. Dat is bijzonder, vooral omdat de bewegingsonderwijzers uit dit onderzoek niet zijn geselecteerd op hun interpersoonlijke kwaliteiten. Het zou goed zijn om in vervolgonderzoek te bepalen of dit toevallig voor deze bewegingsonderwijsdocenten geldt of dat op alle scholen de docenten bewegingsonderwijs (van multiculturele klassen of niet) hoog scoren in voorkeursdocent profielen. Mogelijke verklaringen zouden dan kunnen liggen in de centrale positie van het interactieve bewegingsgedrag van de docent met de leerlingen. Juist in de les bewegingsonderwijs ontmoeten zij elkaar in bewegingsactiviteiten en staan zowel de (culturele en religieuze) identiteit van de docent als die van de leerlingen centraal.

2 Klassenmanagement en PCK

De wijze waarop deze docenten in hun lesgevend handelen werken aan deze positieve werksfeer in multiculturele klassen kwam vooral uit de interviews naar voren. Deze data zijn uitgewerkt in vier thema's voor klassenmanagement en 'pedagogical content knowledge'.

Klassenmanagement	'pedagogical content knowledge'
Het kind en zijn of haar wereld Identiteit kun je iemand niet ontnemen De rol van baas of buur Ontspan...	Lichamelijke Verwachtingen Beoordelen van bewegingsgedrag Dubbele afhankelijkheid

Hieronder volgt van elk thema een korte uitleg.

Het kind en zijn of haar wereld

Alle docenten geven aan dat het erg belangrijk is om een band op te bouwen met elke leerling en voor de meeste docenten geldt dit juist voor leerlingen met een allochtone achtergrond. Een typerende uitspraak van één van de docenten is in dit geval:

"Ja, oog voor verschillen, kennis van de cultuur, van de verschillende culturen...maar vooral het gevoel van eigenwaarde geven en helemaal bij allochtone leerlingen. Dat vind ik iets heel belangrijks".

Het kennen van het kind in zijn of haar wereld en het gedrag van leerlingen ook begrijpen vanuit die andere contexten, wordt door de meeste docenten erg belangrijk gevonden. Ze geven aan dat de thuis- en straatcultuur van de leerling een belangrijke rol speelt in het gedrag tijdens de les. De kennis over soms erg lastige omstandigheden thuis maakt hen soms ook flexibeler in het toepassen van regels.

Overigens zien we deze multidimensionale relationele blik op onderwijs ook veel terug in Amerikaanse onderzoeken naar 'urban schools' waar ook sprake is van grote culturele diversiteit in achtergronden van leerlingen (Weiner, 2003).

'Identiteit kun je iemand niet ontnemen...'

Zowel voor de autochtone als voor de allochtone docenten uit dit onderzoek was duidelijk dat het belangrijk is om de waarden die in de culturele en religieuze opvoeding van de leerlingen een rol spelen te kennen. Vooral als die sterk verschillen met die van de docent zelf. Deze culturele verschillen spelen ook een rol in de gymles.

"Want", zo zegt een van de docenten:

"Je hebt tóch met cultuur te maken. Zo'n leerling gaat toch altijd terug naar huis en daar heeft hij met zijn eigen cultuur te maken, dat neemt hij altijd mee, dat is zijn identiteit, die kun je iemand niet ontnemen. Hoe hij of zij geïntegreerd is, kun je iemand niet ontnemen. Dus je moet je daar toch altijd enigszins in verdiepen wil je een goed docent zijn".

De rol van baas of buur

De docenten uit dit onderzoek geven aan dat sommige allochtone leerlingen: *'moeite hebben met hiërarchie en baas. Vaak willen ze zelf een beetje de baas zijn'*.

Met name het gedrag van sommige jongens wordt daarbij als voorbeeld genoemd. 'De macho's' of 'de mannetjes' zijn dan uitspraken die zij doen om het gedrag van deze jongens te duiden. Daarbij speelt volgens hen het temperament in het karakter van de allochtone jongens (van Turkse, Marokkaanse, Syrische of Afghaanse afkomst) vaak een rol. De docenten geven aan daardoor regelmatig

de rol van 'baas' in de les in te nemen, maar lossen het liever anders op als dat kan. De rol van 'buur' waarin ze niet tegen maar samen met de leerlingen willen werken, wordt ook regelmatig benadrukt.

Alle docenten vinden dat er voorkomen moet worden om in een patstelling te komen: wie

het alleen op autoriteit gaat spelen, zal volgens hen zeker verliezen. Wie vooral kiest om het falen van leerlingen centraal te stellen, krijgt het vervolgens in deze klassen erg moeilijk. Liever kiezen zij ervoor om te benadrukken wat wel goed lukt.

Deze handelwijze en die van het vorige thema sluit aan bij wat door Gay (2006) 'cultureel responsief lesgeven' wordt genoemd. Daarbij staat centraal dat docenten hun leerlingen positief en met respect tegemoet treden. Machtsc conflicten blijken dan veel minder vaak aan de orde te zijn.

'Ontspan...'

Sporten is voor puberjongens belangrijk: niet alleen voor hun zelfbeeld, maar ook voor hun sociale status en populariteit (Ricciardelli, Mc Cabe & Ridge, 2006). In onze westerse samenleving ontkomen jongens daarbij niet aan de beeldvorming waarin sport ook staat voor 'echt man' zijn: voor mannelijke moed en morele kracht, als een plaats om kracht en kwaliteit te tonen (Knoppers, 2006; Lee, McDonald & Wright, 2009). De manier waarop dit naar voren komt, is ook cultureel bepaald.

In de culturele achtergrond van veel van de allochtone jongens in dit onderzoek speelt daarbij een islamitisch opvoedingsideaal waarbij mannelijke fysieke moed erg gewaardeerd wordt volgens het eer- en bescheidenheidssysteem van landen rond de Middellandse Zee (Eldering, 2007).

De geïnterviewde docenten geven allemaal aan dat de prestatiegerichtheid en het willen winnen van een groot aantal (allochtone) jongens, soms tot heftige conflicten leidt. In deze situaties proberen ze allemaal om vooral rustig te blijven. Een van de docenten verwoordt:

“En op het moment dat ik dan zeg: ‘ontspan... ik ben niet boos’ zeg ik dat ook vaak tegen mezelf. Je benoemt het, ik merk dat de leerlingen, maar ik zelf er ook rustiger van wordt. En daarna probeer ik weer in vragende vorm verder te gaan”.

LICHAMELIJKHEID

Voor jongeren die islamitisch worden opgevoed, speelt de erecode vaak een grote rol. Meisjes moeten zich bescheiden en kuis opstellen en hun gedrag mag geen aanleiding zijn voor geroddel (Eldering, 2007). In het bewegingsonderwijs speelt het tentoonstellen van het lichaam en de lichamelijke een grote rol wat voor islamitische meisjes lastig kan zijn.

Alle docenten geven aan zich hiervan bewust te zijn: ze houden er rekening mee in het kiezen van (contact)activiteiten, groepssamenstellingen en bij het hulpverlening. Maar de docenten geven ook aan dat dit lang niet voor alle allochtone meisjes geldt: ze zien dat de rol van het lichaam en de lichamelijke voor elke leerling verschillend is. Ze houden rekening met de culturele veranderingen voor islamitische meisjes, maar geven aan dat het ook voor andere leerlingen lastig kan zijn om met het lichamelijke contact binnen het bewegingsonderwijs om te gaan.

VERWACHTINGEN EN DUBBELE AFHANKELIJKHEID

Binnen de lichamelijke opvoeding is een duidelijk verschil in de benadering tussen jongens en meisjes (Verschuere & Amade-Escot, 2007). Deze verschillende kunnen zichtbaar worden in de verwachtingen naar jongens en meisjes toe, maar ook in de onevenwichtige verdeling van aandacht over jongens en meisjes. Daarin spelen huidskleur en sociale klasse een grote rol. (Azzarito & Solomon, 2005). Voor islamitische meisjes kan hierin een dubbele afhankelijkheid ontstaan omdat zowel hun culturele opvoeding als de positie in de gymles het ontwikkelen van een eigen bewegingsidentiteit kunnen belemmeren. Juist voor de docent bewegingsonderwijs lijkt een taak weggelegd in het herkennen en doorbreken van de ongelijkwaardige positie van (allochtone) meisjes (Azzarito en Solomon, 2005).

Ook in dit onderzoek handelen de docenten vanuit verschillende verwachtingen over (allochtone) jongens of meisjes. Hoewel zij aangeven niet graag met gedragslabels te werken, gaat het in de verhalen over allochtone jongens ('de mannetjes') toch vooral over actie en prestaties; over problemen met verliezen en falen. De allochtone meisjes komen niet nadrukkelijk in de verhalen naar voren, behalve wanneer zij 'boven verwachting' presteren. Een aantal docenten betraaft zichzelf tijdens het interview op vooroordelen en lagere verwachtingen voor allochtone meisjes. Toch zeggen ze ook dat ze hiertegen strijden. Een aantal van deze docenten kiest er soms bewust voor om in de les te werken aan emancipatie van de (allochtone) meisjes en acceptatie door de jongens.

BEOORDELEN VAN BEWEGINGSGEDRAG

De docenten geven aan dat zij het 'mannetjes'gedrag regelmatig bekritisieren. Er lijkt vooral last te ontstaan als het gaat over presteren en de beoordeling van bewegingsgedrag. De jongens willen volgens hen erg graag 'de beste zijn' en willen ook vaak weten of ze het goed doen en 'wat het voor cijfer is'. Deze gerichtheid op de prestatie vinden de docenten vooral storend als die andere leerlingen naar beneden haalt. Elke docent hanteert zijn of haar eigen manier

in het openen van het leergedrag van de jongens. Daarbij proberen de docenten dit gedrag van de jongens vooral te beïnvloeden door in hun interactie zowel te overbieden als te ondertoeven.

CONCLUSIES EN AANBEVELINGEN

In dit onderzoek is duidelijk geworden dat de praktijkkennis van docenten bewegingsonderwijs over het hanteren van een positieve werksfeer in multiculturele klassen zich uitstrekt over diverse thema's. Hoewel een aantal thema's waarschijnlijk ook geldt voor klassen die niet multicultureel zijn (bijvoorbeeld 'het kind en zijn of haar wereld'), zijn deze thema's in dit onderzoek wel expliciet benoemd voor deze klassen en voor de (niet westerse) allochtone leerlingen.

Opvallend is het thema waarin beeldvormingsprocessen over (niet-westerse allochtone) jongens en meisjes in het bewegingsonderwijs een rol speelt. Met name voor niet-westerse allochtone meisjes uit lagere sociale milieus kleven aan deze beeldvorming grote nadelen. Juist voor hen staat de bewegingsonderwijzer voor de taak om bestaande beeldvormingen en projecties van (fysieke) verschillen vanuit cultuur en sociale klasse te doorbreken en zo te werken aan een andere context voor gelijkwaardig bewegingsonderwijs. Daarbij komen positieve veranderingen voor meisjes niet tot stand zonder ook de beeldvorming van en over jongens ter discussie te stellen. Hierin speelt ook de eigen (bewegings)identiteit van de docent een belangrijke rol.

Het thema 'beoordelen' lijkt door de multiculturele samenstelling van de klas in een ander perspectief te worden geplaatst. Daarbij spelen verschillende modellen van bewegingsonderwijs een rol (Evans & Davies, 2004). Veel Nederlandse bewegingsonderwijzers werken vanuit een competentie-model voor bewegingsonderwijs waarin niet het eindproduct, maar juist ook het proces telt. Dat komt meestal niet overeen met het resultaatgerichte model dat niet-westerse allochtone jongens vaak gebruiken. Dat komt mede door de resultaatgerichte schoolcultuur bij andere vakken in de school. Cultureel responsief lesgeven gaat niet vanzelf. De geïnterviewde docenten bezitten daarover al veel 'pedagogical content knowledge' die zij in de praktijk van het onderwijs hebben opgedaan. Zij zien daarin voor opleidingen echter wel een rol weggelegd. De vraag rijst hoe 'docenten in opleiding' in aanraking kunnen komen met deze praktijkkennis over Cultureel responsief lesgeven. Op dit moment lijkt op geen van de Academies voor LO een vak te worden aangeboden waarin voor alle studenten deze vorm van cultureel responsieve kennis en lesgeven centraal staat. Toch zullen veel studenten die afstuderen aan de slag gaan in het onderwijs met multiculturele klassen. Juist vanwege het bijzondere karakter van het bewegingsonderwijs voor leerlingen uit multiculturele klassen wordt aanbevolen om startende docenten hierin goed voor te bereiden. Net zoals pedagogische kennis over bewegende kinderen op de academies een duidelijke plek hoort te hebben in het opleidingscurriculum, zo zouden beginnende lesgevers ook over culturele diversiteit een aantal bouwstenen mee moeten krijgen in hun opleiding.

Juist door de aandacht te vestigen op een groep leerlingen voor wie bewegingsonderwijs een bijzondere, misschien wel enige mogelijkheid is om een eigen bewegingsidentiteit op te bouwen (niet-westerse allochtone meisjes), zou ook in het Beroepscompentieprofiel van de leraar lichamelijke opvoeding cultureel responsief bewe-

Niet fanatiek

gingsonderwijs een plaats moeten krijgen. De diversiteit van culturele achtergronden van leerlingen vraagt om een verdieping van de beroepskwaliteit van docenten bewegingsonderwijs in Nederland.

OVER DE AUTEUR

Msc. Corina van Doodewaard is in Nederland geboren en heeft als kind van Nederlands/Friese ouders een christelijk Nederlandse opvoeding genoten. Als opleidingsdocent aan de Calo, Hogeschool Windesheim te Zwolle is zij lid van de Kenniskring van het lectoraat Bewegen, School & Sport en van het lectoraat Onderwijszorg, beide van de Hogeschool Windesheim te Zwolle.

OVER HET ONDERZOEK

Dit onderzoek is uitgevoerd in opdracht van het lectoraat Bewegen & Gedragsbeïnvloeding van Hogeschool Windesheim te Zwolle, onder begeleiding van Ruud Bosscher.

Het onderzoek is verwerkt tot Masterthesis voor de Masteropleiding Maatschappelijke Opvoedingsvraagstukken (Pedagogiek, Uni-

versiteit van Utrecht) en is begeleid door prof. dr. Annelies Knoppers.

Nadia Koraichi heeft als vierdejaars LO-student van de Calo Zwolle met haar eigen onderzoeksvragen geparticipeerd in dit onderzoek. *Het uitgebreide verslag van dit onderzoek zal in het najaar van 2009 als publicatie van het lectoraat Bewegen en Gedragsbeïnvloeding verschijnen. Belangstellenden kunnen zich daarvoor melden per e-mail bij de auteur.*

Literatuur

De uitgebreide literatuurlijst is op te vragen bij de redactie en staat vermeld bij de versie van dit artikel op de website.

Correspondentie:

c.van.doodewaard@windesheim.nl

DE MULTICULTURELE KLAS

*“Kom uit het land met de meeste culturen per vierkante meter
maar men is bang om bij de buren te gaan eten
En integratie is een schitterend woord
Maar shit, het is bitter wanneer niemand het hoort
Ik deel me land met Turken en Marokkanen
Antilianen, Molukkers en Surinamers...”*

Lange Frans & baas B – ‘Het land van.....’

Nederland, het land van de verschillende culturen.

Het onderwijs, met het groeiende aantal

multiculturele klassen, als dé ontmoetingsplaats.

Jongeren die thuis een andere opvoeding krijgen,

andere normen en waarden leren, een bepaald

geloof meekrijgen en een andere taal leren

spreken. Al deze verschillende jongeren zitten

allemaal bij elkaar op school, in één klas. Maar

hoe ga je met deze jongeren om? Wat maakt ze

zo bijzonder? En wat moet je als docent

bewegingsonderwijs weten om zo goed mogelijk

aan deze klassen les te geven? Door: Nadia Koraichi

In het afstudeeronderwijs (in het vierdejaar) op de Calo bestaat de mogelijkheid uit het enorme aanbod van projecten en onderzoeksopdrachten te kiezen. Ik heb mij hiervoor met mijn eigen onderzoeksvragen bij het onderzoek van Corina van Doodewaard (zie artikel eerder in dit blad) aangesloten. Hierbij stonden voor mij de volgende onderzoeksvragen centraal:

(1) Welke factoren beïnvloeden het deelnamegedrag van deze leerlingen in het bewegingsonderwijs?

(2) Hoe ervaren deze leerlingen het bewegingsonderwijs in het algemeen als vak?

VORMGEVING VAN HET ONDERZOEK

Doordat er al een onderzoek gaande was, bestond de mogelijkheid mijn onderzoeksvragen eraan toe te voegen. In dit grote onderzoek heb ik drie docenten geïnterviewd, waarbij ik van de voorbereiding tot aan de verwerking verantwoordelijk was. Voor het beantwoorden van mijn eerste onderzoeksvraag heb ik alle docenteninterviews van Corina en mijzelf gebruikt om een antwoord te vinden.

Om mijn tweede onderzoeksvraag te kunnen beantwoorden heb ik nog vijf stellingen aan de vragenlijst voor de leerlingen toegevoegd. Deze stellingen gingen over de manier waarop de leerlingen de les beleven en hoe ze hun eigen deelname waarderen. Deze stellingen konden op een vijf-puntsschaal gescoord worden (1=slecht, 5=goed).

Deelnamegedrag van niet-westerse allochtone leerlingen

In eerste instantie was mijn onderzoeksvraag alleen maar op de niet-westerse allochtone meisjes gericht. Ik wilde namelijk de factoren die hun deelnamegedrag in het bewegingsonderwijs beïnvloeden scoren. Ik kwam echter tijdens de dataverwerking veel bruikbare informatie tegen, die betrekking had op het gedrag van niet-westerse allochtone jongens. In het vervolg van het onderzoek kon ik het dus niet laten hier ook het één en ander over te vermelden.

NIET-WESTERSE ALLOCHTONE MEISJES

Wat uit dit onderzoek uiteindelijk bij deze meisjes opvalt, is dat hun opvoeding van grote invloed is op hun deelnamegedrag in het bewegingsonderwijs. Onderbouwing hiervoor komt zowel vanuit de literatuur als vanuit de interviews. De meeste meisjes worden van huis uit zeer beschermd opgevoed en krijgen minder vrijheid. Van deze meisjes wordt verwacht dat ze hun rol in het huishouden vervullen en zich daarnaast ook meer richten op hun studie en het geloof. Ze richten zich dus niet op het sporten buiten school om. Vaak ontbreekt namelijk een voorbeeldfiguur. Moeder, zussen en tantes sporten namelijk meestal niet en hebben dat ook nooit gedaan. In de lessen bewegingsonderwijs uit dit zich in wat teruggetrokken gedrag. Hierbij zijn een tweetal typen te onderscheiden:

- meisjes die, doordat ze niet veel sporten, graag op de (wacht)bank gaan zitten als er een ‘spannende’ bewegingsactiviteit wordt aangeboden (zoals in ons onderzoek de salto centraal stond), maar die voor de rest redelijk goed meedoen en ook graag de aandacht trekken van de docent en klasgenoten
- meisjes die qua bewegen hetzelfde doen als hierboven bij een ‘spannende’ bewegingsactiviteit, maar dit gedrag ook blijven vertonen bij andere activiteiten. Ze willen (helemaal) geen belangrijke rol spelen. Dit zijn de meiden die zich helemaal terugtrekken en bijna niet opvallen en daardoor misschien ook wel tot de moeilijkst te motiveren groep behoren.

NIET-WESTERSE ALLOCHTONE JONGENS

Bij de niet-westerse allochtone jongens is dat juist meer het tegenovergestelde. Zij krijgen van huis uit een andere rol en worden meer vrijgelaten. Deze jongens trekken daardoor sneller naar de straat, waar ze veel sporten (zoals voetbal en freestyle) beoefenen. Ook sluiten ze zich sneller aan bij sportverenigingen/-clubs. In de lessen bewegingsonderwijs merk je dit voornamelijk doordat deze jongens vaak worden gezien als (relatief) goede bewegers. Daarnaast springen ze er vaak ook qua gedrag uit. Ze willen graag de aandacht, willen graag laten zien dat ze iets kunnen/ergens goed in zijn. Dit gedrag kan zowel als positief en negatief ervaren worden.

- De ene leerling overschreeuwt zichzelf veel, is vaak te duidelijk aanwezig en kan absoluut niet met anderen samenwerken.
- De andere leerling doet altijd zijn eigen ding, doet goed mee en werkt ook graag met andere samen.

Als laatste wil ik hierbij nog wel vermelden dat iedere leerling uniek is en dus als individu beschouwd zal moeten worden. De informatie, die uit het beantwoorden van deze vraagstelling is voortgekomen, is dus zeker niet van toepassing op iedere niet-westerse allochtoon.

(2) Hoe ervaren de leerlingen uit deze multiculturele klassen het bewegingsonderwijs?

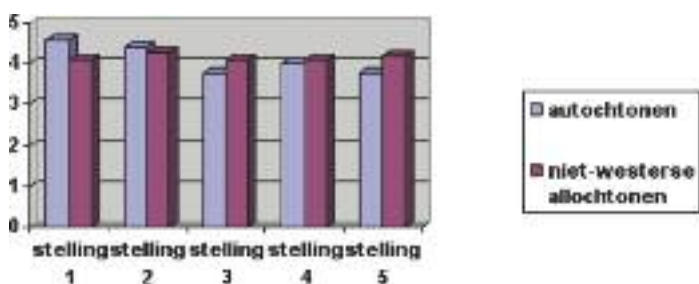
Aan de hand van onderstaande stellingen heb ik de informatie verkregen. De resultaten hiervan heb ik in enkele grafieken (zie grafiek 1 t/m 5) weergegeven. Vervolgens heb ik mijn (voorzichtige) conclusies beschreven.

De volgende vijf stellingen heb ik aan de leerlingen voorgelegd.

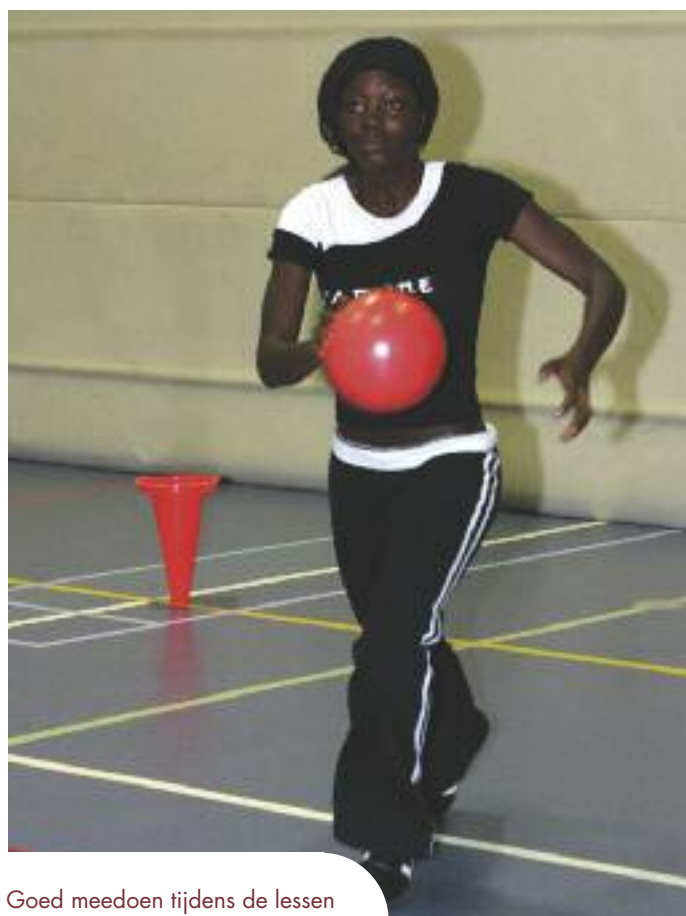
- 1 Ik vind gym leuk.
- 2 Ik doe goed mee tijdens de lessen.
- 3 Ik help klasgenoten.
- 4 Ik vind het fijn om met anderen samen te werken.
- 5 Ik ben goed in gym.

HOE WORDT ER IN HET ALGEMEEN OVER DE LES BEWEGINGSONDERWIJS GEDACHT?

Onderstaande grafiek geeft aan hoe er door de leerlingen uit dit onderzoek in het algemeen gedacht wordt over de gymles. Hierin is in eerste instantie een onderscheid gemaakt tussen de autochtone en niet-westerse allochtone leerlingen. Er is hierbij nog geen onderscheid tussen jongens en meisjes gemaakt.

Grafiek 1

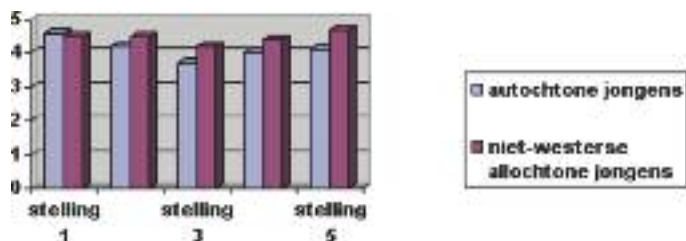
Goed meedoen tijdens de lessen

Conclusies

- Zowel de autochtone als niet-westerse allochtone leerlingen scoorden hoog.
- Zeer opvallend is dat bij de stelling waarbij de beleving van de leerlingen naar voren komt (stelling 1) autochtone leerlingen bijna een halve punt hoger scoren. De vraag is dan wel in hoeverre dat gemiddelde beïnvloed is door de gedachtegang van jongens en meisjes en de verschillen daarin. Die verschillen worden duidelijker weergegeven in de grafieken twee en drie.
- Tevens valt op dat beide groepen aangeven goed mee te doen tijdens de lessen (stelling 2), maar dat beide groepen weer wat lager scoren als het bij punt drie gaat om het helpen van elkaar. Zouden de leerlingen dat niet zien als iets wat met het goed deelnemen samenhangt? Het lijkt erop dat zij het hulpverleners apart beschouwen en los koppelen van het goed deelnemen aan de lessen. Het wordt echter niet duidelijk hoe het hulpverleners gewaardeerd wordt door de leerlingen en de docenten. Misschien vindt de docent het niet belangrijk dat de leerlingen kunnen helpen en vangen. Om hier antwoord op te krijgen zou deze vraag expliciet aan de docent gesteld moeten worden en bij het interviewen van leerlingen aan bod moeten komen. Dat is nu niet gebeurd.
- Maar hoe zit dit hier met de rol van de niet-westerse allochtone jongens? In het vorige hoofdstuk kwam hierbij naar voren dat zij elkaar niet graag helpen, omdat dat een te softe rol is. Deze veronderstelling is volgens mij echter onjuist. Ze laten juist wel graag zien dat ze ook heel goed zijn in hulpverleners. Hier kom ik bij de volgende grafiek op terug.
- De uitkomsten van de stelling die gaat over hoe goed je in gym

bent (stelling 5) zijn misschien wel een beetje kenmerkend voor de niet-westerse allochtone leerlingen. Echter dan wel voornamelijk voor de jongens, die zoals je in het vorige hoofdstuk hebt kunnen lezen, niet graag toegeven dat iets niet lukt en het juist leuk vinden om goed te zijn in de activiteit die aangeboden wordt. In de volgende grafieken wordt een duidelijker verschil tussen jongens en meisjes weergegeven.

VERSCHILLEN TUSSEN AUTOCHTONE EN NIET-WESTERSE ALLOCHTONE JONGENS?

Grafiek 2

Hiervoor heb ik alleen de beoordelingen van de jongens van beide doelgroepen verwerkt. Dus de autochtone jongens ten opzichte van de niet-westerse allochtone jongens. Dat leverde de volgende resultaten en conclusies op.

Conclusies

- Beide groepen waarderen het vak bewegingsonderwijs hoog (zie stelling 1).
- Bij de tweede stelling valt op dat vooral de niet-westerse allochtone jongens er bovenuit steken. Dat is eigenlijk helemaal niet verrassend. Ook bij stelling 5 bestaat het zelfde beeld. Beide stellingen gaan namelijk over hun deelnamegedrag en in het vorige hoofdstuk is al gebleken dat niet-westerse allochtone jongens niet graag toegeven dat ze iets niet kunnen, ergens minder goed in zijn of bij een onderdeel hulp nodig hebben.
- De stellingen 3 en 4 laten wel weer erg opvallende hoge scores zien. Het gaat hierbij om hulp bieden en samenwerking. Hierbij valt af te lezen dat vooral niet-westerse allochtone jongens hier

ANITA NIEMERSMA

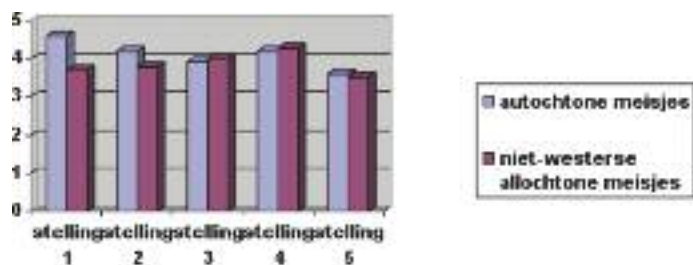
Multiculturele klas van invloed op autochtone leerlingen

hoog op scoren. Dat zou kunnen betekenen dat deze jongens anderen wel graag helpen, maar dit waarschijnlijk voornamelijk doen om te laten zien dat zij het zelf al wel kunnen en er dus verstand van hebben.

- Ik denk dat ze het dus prima vinden om anderen te helpen, maar dat ze het lastiger vinden om zelf geholpen te worden.
- Dat samenwerking (stelling 4) zo hoog scoort bij de niet-westerse allochtone jongens is ook vrij verrassend. Deze jongens laten graag zien dat ze iets goed kunnen, maar de vraag is hoe deze jongens dan met iemand samenwerken die minder goed beweegt dan zij doen? Dat zou nogal wat van ze kunnen vragen. Zou het in dit geval dan zo zijn dat deze jongens graag sociaal wenselijk gedrag vertonen en het beeld neerzetten dat zij samenwerken belangrijk vinden, maar dat dit in werkelijkheid genuanceerder ligt? Dat samenwerking met hun 'vrienden' gewenst is, maar dat het veel lastiger voor ze wordt om dat met iedere willekeurige klasgenoot te kunnen? Het gaat er hier dus wel om wat er onder samenwerking wordt verstaan, zowel door de leerlingen als door de onderzoeker. Ook de docent LO geeft zijn of haar eigen betekenis voor samenwerking. De vraag is dus hoe deze jongens dat zien en daar zou eerst nog meer onderzoek naar gedaan moeten worden, alvorens harde conclusies te kunnen trekken.
- De autochtone jongens scoren bij stelling 3 en 4 minder hoog. Dat zou kunnen betekenen dat zij minder graag samenwerken en hulpverleners dan de niet-westerse allochtone jongens. Zou dit te maken kunnen hebben met het feit dat ze in een multiculturele klas zitten? In hoeverre heeft dat invloed op hun score? Zou hun score anders zijn als ze in een meer autochtone klas zouden zitten? Interessant voor een nieuwe onderzoeksvraag, zoals in hoeverre de multiculturele klas invloed heeft op het deelnamegedrag van autochtone leerlingen.

VERSCHILLEN TUSSEN AUTOCHTONE EN NIET-WESTERSE ALLOCHTONE MEISJES?

Hiervoor heb ik alleen de beoordelingen van de meisjes van beide doelgroepen verwerkt. Dus de autochtone meisjes ten opzichte van de niet-westerse allochtone meisjes. Dat leverde de volgende resultaten en conclusies op.

Grafiek 3

Conclusies

- Over het algemeen valt op dat beide meisjesgroepen gemiddeld gezien lagere scores geven in vergelijking met de jongens.
- De beleving van de les (stelling 1) komt eigenlijk wel overeen met het beeld dat in het eerste hoofdstuk geschetst is. De niet-westerse allochtone meisjes geven hier in vergelijking met de autochtone meisjes een heel punt minder. Mogelijk zou dit te maken kunnen

hebben met de manier waarop deze meisjes opgevoed zijn, zoals al ter sprake kwam bij het antwoord op mijn eerste onderzoeksvraag.

- Eigenlijk komen de resultaten van stelling 1 en 2 wel overeen met het vooraf door mij ingeschatte beeld dat de niet-westerse allochtone meisjes hier een lagere score geven dan autochtone meisjes. Dit kan mijn inziens verklaard worden door de beschermde opvoeding (zoals in het vorige hoofdstuk benoemd) die deze meisjes over het algemeen krijgen. Ze willen graag gewenst gedrag vertonen. Maar schatten ze zichzelf daarom ook lager in?
- Opvallend hierbij zijn de uitkomsten van stelling 3 en 4 waarbij hulpverleners en samenwerking centraal staan. De niet-westerse allochtone meisjes scoren namelijk nog redelijk hoog. Dit zou te maken kunnen hebben met het feit dat zij zichzelf als zwakkere bewegsters beschouwen en daardoor de hulp die ze krijgen makkelijker accepteren. Ze weten hoe moeilijk het kan zijn om iets uit te voeren en helpen daarom ook (eerder en vaker) anderen. Een andere reden zou kunnen zijn dat het bieden van hulp een belangrijk aspect van de opvoeding is. Thuis wordt van deze meiden ook verwacht dat ze helpen. Dit in tegenstelling tot de niet-westerse allochtone jongens. De niet-westerse allochtone meiden werken ook graag samen. Hiervoor gelden eigenlijk dezelfde argumenten als voor dezelfde groep jongens. Werken ze vooral graag samen met hun 'vriendinnen'? Of hoort dit bij de (culturele) identiteit van deze meisjes en maakt het ze niet uit met wie ze samenwerken? Hebben ze sowieso een voorkeur voor samenwerken boven individuele opdrachten? Hier kan ik eigenlijk geen verantwoord antwoord op geven. Daarvoor zouden andere onderzoeksvragen gesteld moeten worden en zouden er geen vragenlijsten maar juist interviews met de leerlingen afgenomen moeten worden, zodat hier meer op doorgevraagd kan worden.

TOT SLOT

De docenten die bij dit onderzoek betrokken waren hebben ons vooral geleerd dat opvoeding een belangrijke rol speelt in het deelnamegedrag van leerlingen uit multiculturele klassen.

Voor niet-westerse allochtone jongens wordt daarbij ook de omgeving als zeer belangrijke factor genoemd. Daarnaast heeft dit onderzoek ons meer zicht gegeven op de perspectieven van leerlingen in het bewegingsonderwijs, in het bijzonder van hen die in multiculturele klassen zitten. Het zou interessant zijn om deze perspectieven verder te onderzoeken met behulp van interviews waarin de verbinding van hun culturele achtergrond met het bewegingsonderwijs centraal staat. Daarbij is het vooral belangrijk om door te vragen naar de rol en de invloed van ouders, buurt, vrienden en school in het deelnemen aan en waarderen van bewegingsonderwijs en sport.

OVER DE AUTEUR

Nadia Koraichi is in Nederland geboren en heeft als kind van Marokkaanse ouders een Marokkaans islamitische opvoeding genoten. Als vierdejaars studente aan de Calo te Zwolle participeerde zij in dit onderzoek. Vanaf dit nieuwe schooljaar is zij startend docent LO aan het Anna van Rijn College te Nieuwegein.

Correspondentie:

nadiakoraichi@hotmail.com

Persoonsgegevens

De afdeling rechtspositie biedt hulp en bijstand bij allerhande vragen en problemen die voortvloeien uit de werksituatie van leden van de KVLO. In deze column ditmaal persoonsgegevens in schoolgidsen en websites.

Bij het begin van het nieuwe schooljaar komen de schoolgidsen weer uit. Een regelmatig terugkerende vraag hierover van collega's: welke persoonlijke gegevens moet ik opgeven voor plaatsing op de schoolwebsite en in de schoolgids? Volgens mijn directeur is het 'goed gebruik' op onze school om privé-adresgegevens van alle personeelsleden te vermelden om goed bereikbaar te zijn voor alle betrokkenen. Ik heb hier bezwaar tegen en vind niet dat mijn privégegevens bekend hoeven te zijn bij leerlingen en ouders. U staat in uw recht als u hier bezwaar tegen maakt. Voor een goede uitoefening van uw functie is het helemaal niet nodig dat privé-adresgegevens bij ouders en leerlingen (en collega's) bekend zijn. De school kan volstaan met het vermelden van die gegevens (telefoonnummer en e-mailadres via de school) die nodig zijn voor een goede bereikbaarheid in het kader van de uitoefening van uw werkzaamheden als leerkracht/mentor/begeleider.

Privégegevens zijn daarvoor niet noodzakelijk. Het is zelfs in strijd met de privacywetgeving dat de school uw gegevens gebruikt zonder uw uitdrukkelijke toestemming. Elke werkgever dient daarvan toch wel op de hoogte te zijn!

Voor persoonsgegevens op websites van een school of andere organisaties geldt in zijn algemeenheid het volgende: Websites van scholen of verenigingen die

persoonsgegevens van werknemers of burgers op internet publiceren, moeten daarvoor toestemming hebben van betrokkenen. Heeft iemand bezwaar tegen publicatie, dan moeten de gegevens onmiddellijk van internet verwijderd worden. Bovendien moeten de op internet gepubliceerde persoonlijke gegevens goed beveiligd zijn, zodat ze niet te achterhalen zijn met een zoekmachine.

Deze regels zijn in oktober 2007 door het College Bescherming Persoonsgegevens (CBP) openbaar gemaakt en gebaseerd op

godsdienst, politieke gezindte, gezondheid, seksuele leven of strafrechtelijk verleden kunnen grote schade berokkenen en moeten daarom zorgvuldig worden gebruikt op internet. Burgers, dus ook werknemers, die hinder ondervinden van internetpublicaties moeten de websitehouder zelf aanspreken op zijn verantwoordelijkheid. Daarom kunnen zij vragen om bepaalde gegevens te verwijderen van een website, maar ook om verouderde gegevens te laten actualiseren. Modelbrieven om tegen verkeerd gebruik van privégegevens op te komen zijn te vinden op de website: www.mijnprivacy.nl Bij ernstige schending van de privacy van burgers zal het CPB zelf in actie komen tegen de verantwoordelijken van publicatie van persoonsgegevens, door bijvoorbeeld het opleggen van een dwangsom.

Voor websitehouders is het daarom noodzakelijk om goede beveiligingsmaatregelen te treffen ter voorkoming van misbruik van persoonsgegevens.

1. Voor scholen, maar bijvoorbeeld ook voor de KVLO zelf, betekent dit: Beperkte toepassing van en indien noodzakelijk zorgvuldig omgaan met het plaatsen van persoonsgegevens op de website.
2. Een goede beveiliging van persoonsgegevens op de website (door afscherming gegevens bij zoekmachines).
3. Mogelijkheid aangeven om te ageren tegen plaatsing persoonsgegevens door plaatsen modelbrief CPB op de website zelf.

Hebt u vragen over deze of andere zaken op rechtspositioneel gebied dan kunt u zich wenden tot de afdeling IRP, te bereiken per e-mail: irp@kvlo.nl en op maandag en dinsdag van 12.30-16.30 uur en op vrijdag van 9.30 -12.30 uur op telefoonnummer 030 693 7678.

de Wet Bescherming Persoonsgegevens uit 2001. De richtlijnen van het CBP maken duidelijk wat wel en niet mag op het World Wide Web. Publicatie van gegevens over iemands

PRAKTIJK KATERN

KONINKLIJKE VERENIGING VAN LERAREN LICHAAMELIJKE OPVOEDING

nr. 10 - 11 september 2009

**Body Ball: het spel dat
blijft p(l)akken**

**Laat ze lopen.. maar
wel met een plan**

Goals for Girls

Body Ball: het spel dat blijft p(l)akken

Op zoek naar nieuwe spelvormen die met name geschikt zijn in het vmbo is Body Ball een uitdaging. Door: *Jeske Nijkamp en Nicol Kooiker*

Nieuw spel

Body Ball is een officieel spel oorspronkelijk ontwikkeld in Noord-Amerika en bestaat uit meerdere handbalachtige activiteiten. Met de regels en het materiaal van dit originele spel zijn we praktijkonderzoek gaan doen in het basis- (groep 8) en voortgezet onderwijs (brugklas). Daarbij hebben we gekeken naar de bruikbaarheid (materiaal), duurzaamheid (geschiktheid als leeractiviteit in het Nederlandse onderwijs) en methodologische verantwoordelijkheid (als leerlijn). Dit heeft als uiteindelijk resultaat een nieuw spel opgeleverd, gebaseerd op het grondidee van Body Ball. Daarnaast blijkt het spel qua beleving enorm aan te slaan bij de leerlingen door gebruik te maken van kleefballen en kleefbare hesjes. Hierdoor ontstaat zowel uitdaging als verrassing, uitermate geschikt voor in het vmbo.

Amerikaanse Body Ball

Het officiële spel Body Ball komt uit Noord-Amerika. Voor dit spel is er materiaal gemaakt en zijn er verschillende leskaarten met verschillende spellen erop ontwikkeld. Het materiaal bestaat uit vier kleefbare hesjes en vier zachte ballen, die aan de kleefbare hesjes kunnen blijven plakken. Het spel Body Ball zoals het in Noord-Amerika gespeeld

wordt, is te vergelijken met de wijze waarop wij hier eindvakbal spelen. Alleen bij Body Ball hebben de eindvakspelers een kleefbaar hesje aan en proberen de veldspelers de bal op het kleefbare hesje te gooien. Het spel wordt gespeeld met veel veldspelers op een groot veld en is door de complexiteit bedoeld voor de bovenbouw van het basisonderwijs en voor de onderbouw van het voortgezet onderwijs. Naast deze spelvorm (lees eindvakbal) staan er nog meer activiteiten die je met het materiaal kunt spelen. Het betreft hier verwante spelvormen om naar het eindspel toe te werken. Voor meer informatie en filmpjes kun je kijken op de site: www.bodyballgame.com.

Amerikaanse Body Ball op Nederlandse scholen

Met de informatie van het Amerikaanse

Body Ball zijn wij naar onze stagescholen gegaan om de activiteiten te introduceren. In Amerika is Body Ball een hit, maar wij wilden graag kijken of het ook bij onze klassen aan zou slaan. Vanuit onze observaties en evaluaties met de leerlingen viel direct op dat ze erg enthousiast reageerden op het materiaal. Daar waar een bal direct reactie uitlokt (bijvoorbeeld de neiging om er tegenaan te schieten), roept dit materiaal al direct vele associaties op. Vervolgens hebben we de leerlingen natuurlijk in diverse groepjes in een aantal weken kennis laten maken met verschillende activiteiten om een goed beeld te krijgen van de blijvende uitdaging en geschiktheid van het materiaal. Al snel kwamen we tot de conclusie dat het materiaal echt geschikt was om verder mee te experimenteren, in zowel groep 8 van het basisonderwijs als de onderbouw van

het voortgezet onderwijs. Gezien de noodzakelijke gooi- en vangkwaliteiten kan er volgens ons in het bewegingsonderwijs niet eerder gestart worden met het spelen van Body Ball.

Zoektocht van de Nederlandse ontwerpen

Nadat we veelvuldig het Amerikaanse Body Ball met onze klassen gespeeld hebben, moesten we gaan nadenken over een nieuw spel om in Nederland te introduceren. Vanuit onderstaande criteria, die we als richtlijn gebruikt hebben bij het ontwerpen, hebben we verschillende concrete activiteiten en spelvormen ontworpen.

Criteria:

- het spel moet binnen een groepjesles gespeeld kunnen worden, maar ook als eindspel
- er is een duidelijk spelprobleem op te lossen
- het is voor alle niveaus speelbaar (po bovenbouw en vo onderbouw).
- het spel moet lukken, leven en lopen.

Met deze criteria in ons achterhoofd zijn we teruggegaan naar onze stagescholen. Daar hebben we de zak met

materiaal neergelegd en zijn vervolgens samen met de leerlingen tot de eerste vorm van het nieuwe ontwerp gekomen. Zo hebben we spelenderwijs geprobeerd om (in het begin) steeds een ander spelprobleem op te lossen. Tussen het, gezamenlijk met de leerlingen, ontwerpen door hebben we met deze input een aantal mogelijk geschikte activiteiten bedacht. Vanuit een brede blik kwam er steeds een ander bewegingsprobleem naar voren. Zo zaten er activiteiten tussen met passeren en onderscheppen, mikken, lummelen, afgooispelen en tik- en doelspelen.

Natuurlijk zijn we vervolgens de ontworpen activiteiten in de praktijk gaan testen. Tijdens het uitvoeren en uitproberen hebben we veelvuldig aanpassin-

gen/veranderingen toegepast. De leerlingen bleven de aangeboden activiteiten en het materiaal leuk en uitdagend vinden. Uiteindelijk hebben we het spel gekozen wat het beste aansloeg bij de leerlingen en wat het best voldeed aan onze criteria.

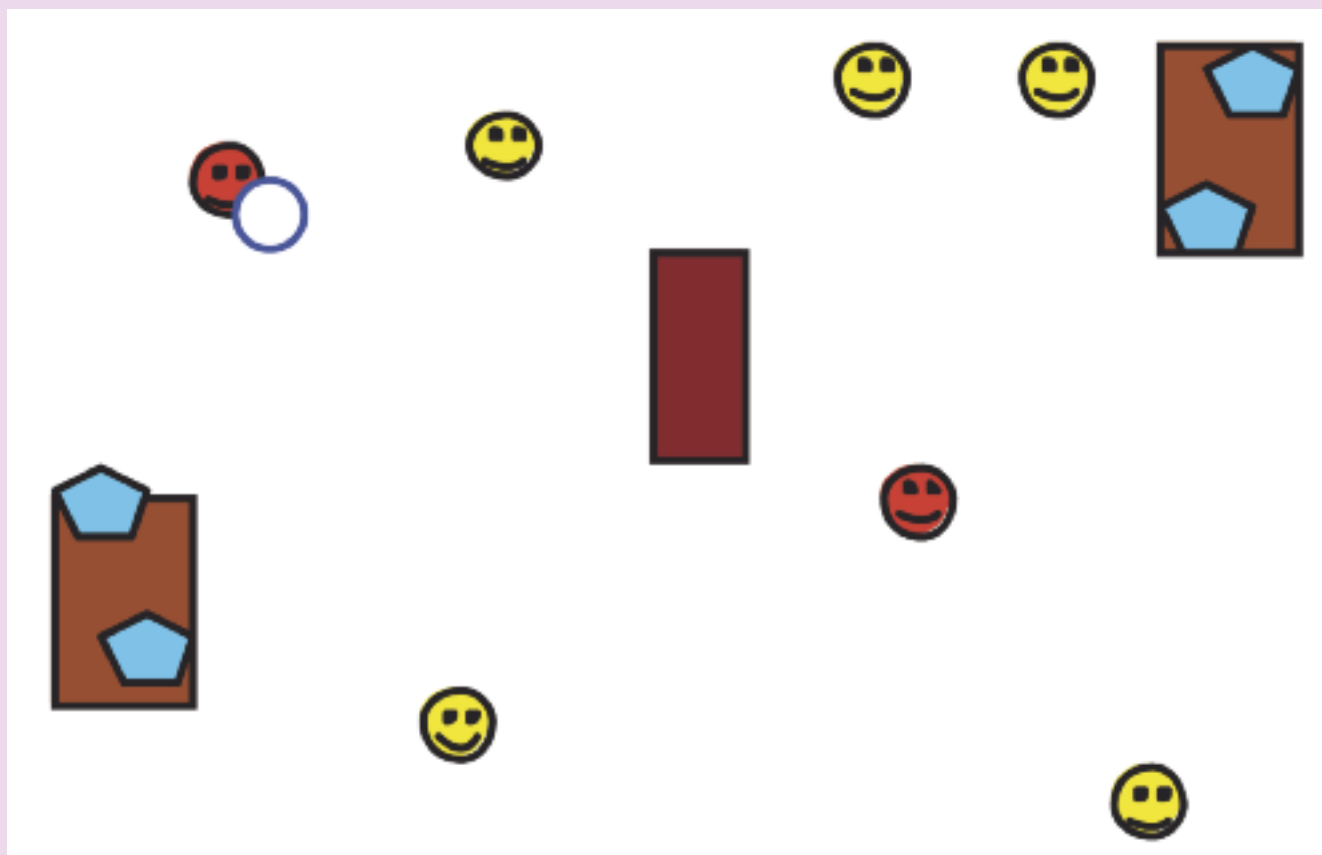
Vervolgens zijn we dit spel vaak met de leerlingen gaan spelen om alle regels en aanpassingen duidelijk op papier te krijgen. Een Nederlandse variant van Body Ball was ontwikkeld!

Nederlandse Body Ball

Het Nederlandse Body Ball lijkt op het spel duojagerbal dat in de bovenbouwklassen van het basisonderwijs wordt gespeeld. Bij het Nederlandse Body Ball staan de kasten in het veld er niet alleen als schuilplaatsen, maar ze staan er ook voor de leerlingen die afgegooid zijn.

Wanneer je namelijk afgegooid bent, ga je op een kast staan en doe je een Body Ball hesje aan, zodat iedereen kan zien dat je af bent en vrijgemaakt wil worden. De leerlingen die op een kast staan kunnen vrij worden gemaakt door de bal op het hesje te gooien.

Zie de leskaart voor een nauwkeurige uitwerking ervan.

LESKAART BODYBALL

Materiaal

- 3 kasten
- 5 pilonnen
- 2 lintjes
- 4 Body Ball-hesjes (liggen op de kasten verspreid)
- 1 Body Ball

Deelnemers

- 2 jagers
- 5 of 6 lopers

Opdracht

De jagers moeten de lopers afgooien met de Body Ball. De lopers moeten zorgen dat ze niet afgegooid worden.

Regels

Jagers

- Je mag niet lopen met de bal.
- Lopers afgooien.
- Als je een loper, die de bal heeft tikt, is hij/zij af.

Lopers

- Je mag niet lopen met de bal.
- Als je afgegooid bent leg je een pilon om, ga je op een kast staan en doe je een hesje aan.

- Je kunt vrij worden gemaakt doordat de vrije lopers de bal van de jagers kunnen onderscheppen en de bal op je hesje gooien.
- Als je als vrije loper de bal in de hand hebt en getikt wordt door een jager, ben je ook af.
- Ben je vrijgemaakt geef je de bal aan de jagers.

Einde spel

Als er vijf pilonnen om zijn, worden twee nieuwe jagers gekozen.

Workshop

Uit onze zoektocht naar een geschikt en uitdagend spel voor het BO en VO zijn we tot het duojagerbalspel gekomen. Deze zoektocht betrof een projectopdracht van opleidingsdocent Jeroen Koekoek naar aanleiding van een afspraak met een collega gemaakt tijdens de conferentie Teaching Games for Understanding in Vancouver, Canada 2008. In de laatste stap naar het vinden van draagvlak voor onze bevindingen, hebben we op het eerste innovatieseminar 'Welke kansen ziet de professional van morgen?' een workshop verzorgd over het nieuwe fenomeen 'Body Ball'. Samen met andere vierdejaars Calo-

studenten, maar ook met docenten uit het werkveld hebben we de verschillende vormen en leerlijnen gespeeld die wij hebben ontwikkeld. Door het in de praktijk vorm te geven hebben we vanuit verschillende invalshoeken (ook vanuit leerlingperspectief) over het spel nagedacht en deze informatie geïnventariseerd. Hierdoor hebben wij het spel kunnen optimaliseren zodat dit nog beter tot zijn recht komt. De reactie van de deelnemers aan onze workshop lag in het verlengde van onze ervaringen in de praktijk en zijn anderen geïnteresseerd geraakt in Body Ball in het algemeen en de Nederlandse variant in het bijzonder.

OVER DE AUTEURS

Nicol Kooiker en Jeske Nijkamp waren beiden vierdejaars student. Nicol liep stage op De Vlonder in Emmen (basionderwijs), terwijl Jeske haar eindstage op het Rietveld Lyceum in Doetinchem liep.

Correspondentie:

jeske_nijkamp@hotmail.com of nicolkooiker@hotmail.com

Voor meer informatie zie

www.conferentiecalo.nl/innovatie_seminar/

ENTRE-PRISES
Climbing Wall

Grootste leverancier van Klimwanden en klimgrepen wereldwijd
- Speciaal assortiment voor scholen -
- Inspectie & onderhoud -

WWW.ENTRE-PRISES.NL

Wintersport met school!

verzorgde groepsreizen naar alle wintersportlanden van eenvoudig tot luxe wintersport als werkweek (het gehele jaar mogelijk) vrijplaatsen voor de begeleiding aandacht voor al uw wensen

BEL VANDAAG NOG VOOR EEN VOORSTEL OP MAAT:
0341-460812

G2 steden winter events
G2-groepsreizen.nl

Groepsreizen voor scholen en bedrijven

Maatwerk
www.grevink.nl
in wintersport

klik op "actie" voor de nieuwste aanbiedingen.
Verstuur uw offerteaanvraag via de homepage

Voor een offerte of brochure bel:
Tel: 0341-460180
Fax: 0341-431888
Email info@grevink.nl

GREVINK reizen
Wintersportreizen voor groepen

Dé locatie voor outdoor, recreatie en kampen

Markant
Outdoorcentrum

Complete programma's voor

- Werkweek
- Survival
- Buitensport onderwijs
- Schoolreisjes etc.
- Team- en introductiedagen

Groepskampeerterrein
Groepsaccommodatie
12 ha 'outdoor terrein'

Gildeweg 7
7047 AR Braamt
(Doetinchem)
Tel. 0314 - 335 449

www.markant-outdoorcentrum.nl

Laat ze lopen..maar wel met een plan

De start van het schooljaar betekent bij ons op school OSG de Meergronden in Almere dat we de eerste weken op het veld veel aandacht besteden aan duurlopen. Dit doen we in alle klassen. In iedere klas is de loopvorm of het accent net even anders.

Door: Maarten Massink

De duurloop is bij veel leerlingen niet altijd even populair. Vooral als er zo- maar af en toe gelopen wordt zonder plan. Zodra er een opbouw duidelijk wordt gemaakt en leerlingen resultaat zien en zich persoonlijk verbeteren, raken sommigen enthousiast en is het aanleiding om voor zich zelf te blijven oefenen.

Duurloop aan het begin van het schooljaar

Er zijn meerdere redenen waarom we in het begin van het schooljaar veel aandacht besteden aan duurlopen. De buitenperiode is erg geschikt omdat buiten lopen veel prettiger is dan binnen in de zaal. Gebruikmaken van het veld en het bos in de buurt is vooral aantrekkelijk. In deze tijd van het jaar (september/oktober) kan het soms fris zijn en is duurlopen zeer geschikt. De buitenperiode aan het eind van het schooljaar is meer geschikt voor softbal en de 'warm-weer-atletiek-nummers' zoals springen, werpen en sprinten.

Duurlopen en duurconditie zijn de basis voor vele sporten, daarom is het goed daar aan het begin van het school-

jaar mee te beginnen. Het levert veel informatie op voor de leerling zelf en voor de docent. Hoe sta je ervoor? Hoe staat de klas er voor? Het geeft de docent inzicht in de belastbaarheid van de leerlingen, individueel en van de klas als geheel. Niet alleen de fysieke belastbaarheid maar ook de belastbaarheid in mentale zin. Wie mag/kan (fysiek) niet teveel belast worden, wie geeft snel op, wie zet goed door, wie moet een beetje afgeremd worden? Deze informatie is belangrijk voor de rest van het schooljaar in de LO-les.

Gezamenlijkheid en herhaling

We merken dat er veel kracht vanuit gaat als leerlingen zien dat er in alle klassen aandacht is voor duurlopen aan het begin van het schooljaar. Leerlingen die het veld op komen zien andere klassen al bezig met de duurloop gedurende een deel van de les. Alle klassen zijn er mee bezig en het is niet afhankelijk van welke docent je les hebt of in welke jaarlaag je zit. Alleen ligt in iedere klas het accent op een ander aspect. Er zit een opbouwende lijn in de jaarlagen, met in iedere jaarlaag de mogelijkheid op persoonlijk niveau deel te nemen en te

Tempo maken

presteren. Leerlingen weten dat aan het begin van ieder schooljaar er aandacht is voor de duurloop. Daarmee willen we ook uitstralen dat we (het onderhouden van) fitheid en duurconditie ook een belangrijk element vinden in ons vak.

ANITA RIEMERSMA

Rond de pilonnen

Per jaarlaag

Voor iedere jaarlaag geldt dat we leerlingen willen leren een vooraf bepaalde tijd of afstand in een optimaal tempo af te leggen waarbij het gaat om de bepaalde afstand zo snel mogelijk, of in de bepaalde tijd zo ver mogelijk te lopen. Belangrijk ervaringsfeit is dat als je in een gelijkmatig tempo loopt, dit het beste persoonlijke resultaat oplevert. De klassieke beginnersfout is dat leerlingen vaak veel te hard weggaan voor het beste resultaat maar al snel uitgeput zijn en niet verder kunnen of willen lopen. Het accent ligt daarom op zo rustig weggaan dat je het in ieder geval rennend vol kan houden. Daarom zal in het begin het accent liggen op het afremmen van leerlingen om volhouden mogelijk te maken.

Jaarlaag	Loopvorm	Accent op
1	Coopertest	Volhouden
2	Coopertest	Tempo vast
3	3000 meter	Tempo vast

Jaarlaag 1

Les 1

In jaarlaag 1 oefenen we voor de coopertest: in twaalf minuten een zo groot mogelijke afstand afgeleggen. Op een 100 meter of 200 meter baan met pilonnen uitgezet laten we leerlingen ronden lopen. Eerst vragen we leerlingen wat ze weten van duurlopen en hoelang ze denken hardlopen te kunnen volhouden. Er zijn er die al wat ervaring hebben en anderen hebben geen idee. We dagen ze uit de eerste les te proberen in zo'n tempo te lopen dat ze het zes minuten volhouden zonder te wandelen. We kondigen aan dat we de komende weken gaan oefenen voor het doel twaalf minuten hardlopen zonder te wandelen. Bovendien wordt de afgelegde afstand in die twaalf minuten opgemeten en gaat het om een zo groot mogelijke afstand afleggen.

Ik geef een tip voor de onervaren lopers en een voorbeeld van heel rustig hard-

lopen (joggen) dat nog steeds valt onder hardlopen maar bijna net zo rustig is als wandelen en goed vol te houden.

Daarna starten we met de hele klas met de zesminutenloop. Bovendien is dit in klas 1 mooi een moment om namen te oefenen. Iedere keer als je het startpunt passeert (rondje) zeg je even je naam. Na afloop kijken we wie het heeft kunnen volhouden zonder te wandelen. Belangrijk is dat hier het accent komt te liggen op het juist gekozen tempo en niet op de afgelegde afstand. De leerling die veel moeite heeft met hardlopen maar in een rustig tempo zodat dat hij/zij het hardlopend heeft kunnen volhouden heeft de pluim verdient en is de winnaar (beste optimale resultaat). De leerling die heel hard wegging maar de laatste ronden wandelend heeft moeten afleggen, moet leren een ander tempo te kiezen om zijn meest optimale resultaat te bereiken. Als je het niet vol kon houden hoe kwam dat? Te hard weggegaan? Of zijn er andere redenen? (Blessure,

astma,..inzet?). Het is soms goed als andere leerlingen ook weet hebben van de beperkingen van leerlingen in fysieke zin zodat daar rekening mee gehouden kan worden en persoonlijke prestaties beter gewaardeerd kunnen worden. Hierdoor ervaren leerlingen dat het niet gaat om de snelste van de klas te zijn, maar om het leveren van de beste persoonlijke prestatie (inzet). Dit is belangrijk in les 1 voor normsetting. De volgende les zal er acht minuten worden gelopen.

Het lopen is een onderdeel van een les. Daarna wordt vervolgd met een speldeel (in ons leerplan voetbal of korfbal).

Les 2

We komen kort terug op de ervaringen uit les 1 met zes minuten hardlopen. Deze les beginnen we met acht minuten hardlopen. Als je het toen niet vol kon houden wat moet je nu doen om het wel vol te houden? Tempo aanpassen! Het is mooi als leerlingen ervaren dat door het juiste tempo te kiezen ze wel in staat zijn om het vol te houden. Dit komt niet door een trainingseffect maar door het leren het juiste persoonlijke tempo te kiezen. Als het niet lukt om te blijven hardlopen dan mag je maximaal één rondje wandelen en daarna ga je weer hardlopen.

Les 3

Deze les gaan we tien minuten hardlopen. Bovendien probeer je bij te houden hoeveel rondjes je loopt en bij welke pilon je eindigt. De rondjes van 100 of 200 meter zijn uitgezet met een pilon om de 25 meter. De volgende les gaan we de coopertest afsluiten met twaalf minuten hardlopen. Het gaat daarbij om twee dingen: ten eerste is het belangrijkste dat je twaalf minuten kunt blijven hardlopen zonder te wandelen. Daarnaast gaan we kijken welke afstand je hebt afgelegd.

Les 4

De afsluiting van de coopertest doen we in tweetallen. Eén van de twee loopt en de ander houdt de rondjes bij en kijkt bij welke pilon wordt geëindigd. Tevens wordt bijgehouden hoe vaak er wordt gewandeld. Bij de beoordeling gaat het

om twee zaken. Ten eerste een looptempo volhouden. De leerling heeft geleerd het tempo te kiezen dat hij/zij twaalf minuten kan volhouden (tabel 1). Ten tweede wordt er een beoordeling gegeven voor fitheid, gemeten in afgelegde meters. Dit is minder het resultaat van het leerproces maar zegt meer iets over de fitheid op basis van aanleg en het sportverleden van de leerling (tabel 2). Leerlingen kunnen dus een 'D' halen voor lopen in een constant tempo en een 'A' voor de afstand. Maar andersom kan ook; een leerling kan een 'D' halen voor afstand en een 'A' of 'B' voor constant tempo door tussendoor te wandelen. Deze laatste leerling haalt waarschijnlijk niet het meest optimale resultaat. Als de coopertest is afgesloten is er nog een herkansingsmogelijkheid voor de leerlingen die de eerste keer gemist hebben of zich willen verbeteren.

Coopertest 12 minutenloop leren op tempo lopen (duurloop als geleerde vaardigheid)

- A 'Ik heb looppas en wandelen meerdere keren afgewisseld'**
- B 'Ik loop maar met één keer wandelen'**
- C 'Ik loop in constant tempo met tempowisselingen'**
- D 'Ik loop in constant tempo zonder tempowisselingen'**

Tabel 1

Coopertest 12 minutenloop afstand (conditie: aanleg en sportverleden meten)

A	J < 1800 m	M < 1600 m
B	J > 1800 m	M > 1600 m
C	J > 2100 m	M > 1800 m
D	J > 2400 m	M > 2000 m

Tabel 2

Jaarlaag 2

Les 1

In leerjaar 2 bereiden we leerlingen voor in vier lessen op de coopertest afleggen in het juiste looptempo. Dan ligt het accent meer op het lopen in het bewust kiezen van het persoonlijke tempo. Nu gaan we dieper in op het leren hoe er constant gelopen moet worden.

We maken in les 1 kennis met verschillende looptempo's. Er zijn verschillende afstanden uitgezet door rondes van verschillende grootte. Bij een basisvierkant van 100 meter omtrek moet iedere ronde in een halve minuut worden afgelegd, dus twee rondes per minuut. In twaalf minuten lopen betekent dat voor ronde A (kleinste ronde) 1600 (8 km per uur), ronde B 2000 meter (10 km per uur), ronde C 2400 meter (12 km per uur) en ronde D 2800 m (14 km per uur). Voor het snel uitzetten van de rondes zie de tips en tekening 1. Er kan ook gekozen worden voor het lopen van rondes met een basisvierkant van 200 meter omtrek (grotere rondes). Het aantal pilonnen per fluitsignaal wordt dan minder.

We laten alle leerlingen vier verschillende looptempo's van heel rustig tot heel hoog ervaren. We lopen steeds twee minuten, twee rondes per minuut bij een basisvierkant van 100 meter omtrek dus vier rondes in twee minuten. Iedere 15 seconden volgt een fluitsignaal en moet je twee pilonnen verder. Zorg dat je bij de groep blijft en precies met het fluitsignaal bij de goede pilon bent. Ben je te laat dan moet het tempo iets op, ben je te vroeg dan moet je tempo iets lager, maar je moet voorkomen dat je stilstaat.

De klas wordt verdeeld over de vier pilonnen van de kleinste ronde (ronde A) in vier groepen. We beginnen met het tempo van 1600 meter in twaalf minuten oftewel 8 km per uur (rustige dribbel). Na twee minuten stoppen. Daarna gaan we starten bij de volgende pilon in dezelfde hoek waar je gestart en geëindigd bent. Deze ronde (ronde B) is iets groter en het tempo wordt 2000 m twaalf minuten (10 km per uur). We gaan weer twee minuten lopen in dit tempo door te zorgen dat je bij ieder fluitsignaal twee pilonnen verder bent. Daarna maak je kennis met het tempo van 2400 meter in twaalf minuten (ronde C, 12 km per uur) gedurende twee minuten en tot slot 2800 meter in twaalf minuten (ronde D, 14 km per uur). Als je denkt dat je het tempo niet meer kan volhouden sla je die twee minuten over. Tot slot kies je nu je het tempo waarvan je denkt dat vier minuten vol te kunnen houden door bij de betreffende pilon A,BC, of D te gaan

staan. We gaan zes minuten lopen in een door jouw gekozen tempo

Les 2

We lopen nu twee keer twee minuten een tempo van je eigen keuze A,B,C of D. Het fluitsignaal komt nu niet om de vijftien seconden (na twee pilonnen, halve ronde) maar na dertig seconden (na vier pilonnen, hele ronde). Daarna lopen we acht minuten in een tempo van jouw keuze. Op het moment dat je het tempo niet meer vol kan houden omdat je het fluitsignaal niet redt schakel je een baan (tempo) lager. Je moet op het fluitsignaal steeds de juiste pilon blijven halen. Dat is precies een rondje per fluitsignaal.

Les 3

We lopen tien minuten in het tempo van jouw keuze. Probeer meteen de juiste baan te kiezen en tempovast te lopen zodat je niet hoeft te schakelen (van baan dus tempo te veranderen). Er wordt nu om de minuut een signaal gegeven dus dan moet je twee rondjes gelopen hebben en weer bij de startpilon zijn.

Les 4

We lopen op een 200 meter baan gedurende twaalf minuten in tweetallen. Nu gaat het erom dat je tempovast loopt en per ronde zo weinig mogelijk verval hebt. Het streven is om niet meer dan vijf seconden verschil te hebben in de rondes van 200 meter met acht pilon-

nen (tussenafstand om de 25 meter). We lopen in tweetallen. De ene loopt en de partner noteert de rondetijden. Je partner mag je coachen. Voor de beoordeling gebruiken we tabel 3 en 4. Er wordt gekeken naar het snelste rondje en het langzaamste rondje en dan naar het tijdsverschil daartussen. Hierbij worden het eerste rondje (op tempo komen na de start) en het laatste rondje (eindsprint) niet meegerekend.

Ook hier geldt dat het leren lopen in een constant tempo meer iets zegt over het geleerde in de afgelopen lessen. De afstand zegt meer iets over fitheid op basis van aanleg en/of sportverleden. Op deze manier wordt het mogelijk voor leerlingen die niet veel aanleg hebben voor hardlopen of weinig sportverleden hebben toch een 'D' te halen voor het lopen in een constant tempo. Hiermee kunnen ze laten zien wat ze hebben geleerd. Er is een herkansing mogelijk.

Zo was de ervaring van een leerling met weinig sportverleden zeer positief toen hij opmerkte dat hij eindelijk eens een goede beoordeling had voor hardlopen ('D' voor tempovastheid; minder dan 5 sec. verschil in rondes van 200m.).

Coopertest 12 minutenloop leren op tempo lopen (duurloop als geleerde vaardigheid)

- A 'Ik heb lopen en wandelen afgewisseld' (er wordt gewandeld tussendoor)**
- B 'Ik loop zonder wandelen maar met grote tempowisselingen' (meer dan 10 sec./ 200m)**
- C 'Ik loop in constant tempo met geringe tempowisselingen' (minder dan 10 sec./ 200m)**
- D 'Ik loop in constant tempo met zonder tempowisselingen' (minder dan 5 sec/ 200m)**

Tabel 3

Coopertest 12 minutenloop afstand (conditie: aanleg en sportverleden meten) klas 1, 2

A	J < 2000 m	M < 1800 m
B	J > 2000 m	M > 1800 m
C	J > 2300 m	M > 2000 m
D	J > 2600 m	M > 2200 m

Tabel 4

ANITA RIEMERSMA

Aanleg voor lopen

Jaarlaag 3

In klas 3 staat de duurloop van 3000m centraal. Deze wordt voorbereid en uitgevoerd op een 200 meter baan. Ook hierbij ligt eerst het accent op lopen in een constant tempo en daarna op de persoonlijke tijd. In les 1 beginnen we met de 2000 meter loop (tien rondes). Iedere keer dat ze langskomen horen ze een tussentijd. De snellen lopen ca. één minuut per ronde (tempo D), de minder snellen één minuut en twintig seconden (tempo A). In les 2 lopen we 2500 meter en tot slot in les 3 de afsluiting met 3000 meter. Tijdens de afsluiting worden er weer tweetallen gemaakt. Je persoonlijke partner houdt de rondetijden bij. Bij de beoordeling wordt tempovastheid en snelheid weer apart beoordeeld (Tabel 5 en 6). Ook hier is een herkansing mogelijk.

3000 m loop leren op tempo lopen

(duurloop als geleerde vaardigheid)

A 'Ik heb lopen en wandelen afgewisseld' (er wordt gewandeld tussendoor)

B 'Ik loop zonder wandelen maar met grote tempowisselingen' (meer dan 10 sec./ 200m)

C 'Ik loop in constant tempo met geringe tempowisselingen' (minder dan 10 sec./ 200m)

D 'Ik loop in constant tempo met zonder tempowisselingen' (minder dan 5 sec/ 200m)

Tabel 5

3000 m loop klas 3 tijd (conditie: aanleg en sportverleden meten)

A	J > 18 min	M < 20 min
B	J < 18 min	M < 20 min
C	J < 16 min	M < 18 min
D	J < 14 min	M < 16 min

Dat leerlingen op deze wijze soms zeer gemotiveerd kunnen raken om zich te verbeteren vooral in tempovastheid blijkt uit het feit dat leerlingen die weerstand hadden tegen lopen nu gebruik willen maken van de herkansing om zich te verbeteren. Tempovastheid is iets waar ze zich goed in kunnen verbeteren, de loopafstand verbeteren op de cooper-test en de tijd verbeteren op de 3000 meter loop vraagt een intensieve training.

Correspondentie: m.massink1@chello.nl

Bijlage tekening 1 loopronde

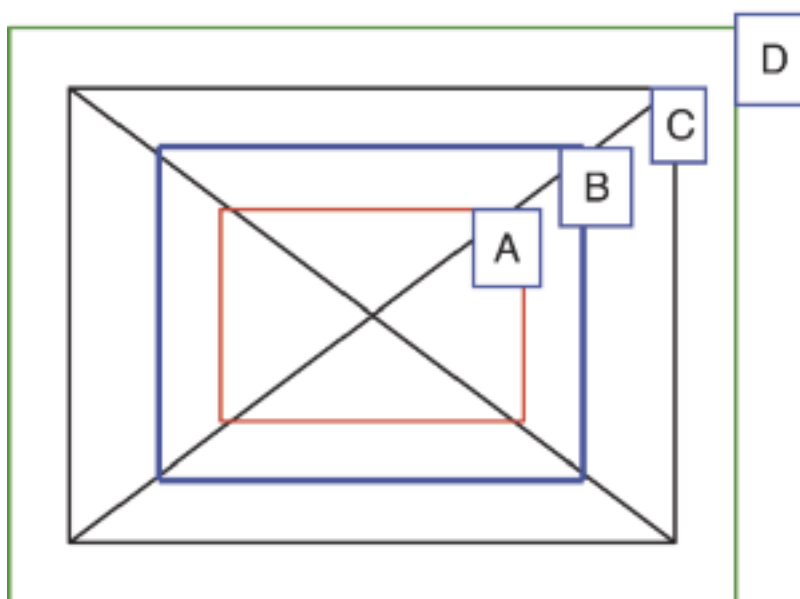
Tabel 6

Tips voor uitzetten van de rondes van verschillende tempo's

We zetten eerst een basisvierkant uit met zijden van 25 meter (zwarte vierkant van 100 meter). Vanuit ieder hoekpunt zetten we op de diagonaal twee pilonnen om de drie meter naar binnen en een pilon naar buiten (zie tekening 1). Zo ontstaan vier rondes van verschillende afmetingen. Ronde A is rood, ronde B is blauw, ronde C is zwart (basisvierkant), ronde D is groen.

Het is ook mogelijk een basisvierkant van 200 meter uit te zetten met zijden van 50 meter. Vanuit de hoekpunten worden dan pilonnen zes meter naar binnen en naar buiten op de diagonaal gezet.

Tekening 1

Goals for Girls

In dit artikel aandacht voor het thema weerbaarheid en mondiale vorming gericht op de onderbouw van het voortgezet onderwijs. Meisjes kunnen de wereld verbeteren als ze de kans krijgen! Goals for girls is een lesprogramma dat de weerbaarheid van kinderen centraal zet. Het project trekt parallellen tussen de weerbaarheid van kinderen hier en in ontwikkelingslanden. Duidelijk wordt hoe sport meisjes in ontwikkelingslanden helpt hun positie in de samenleving te verbeteren. De lessen zijn zeer interactief, afwisselend en gericht op spel en mondiale bewustwording.

Door: Nanneke Nix

Plan Nederland en Todos

De ontwikkelingsorganisaties Plan Nederland en Todos hebben samen het lesproject Goals for Girls opgezet om via sport kinderen bewust te maken van de positie van kinderen, met name meisjes, in ontwikkelingslanden. Meisjes hebben in ontwikkelingslanden vaak weinig kansen. Ze zijn de eersten die van school worden gehaald om thuis mee te werken en voor broertjes en zusjes te zorgen. Vaak hebben ze ook nauwelijks de kans om vrijetijd leuk en zinvol in te vullen. Daarom worden door Plan en Todos sportprojecten opgezet om de weerbaarheid van meisjes te vergroten zodat ze voor zichzelf leren op te komen.

In Nederland hebben Plan Nederland en Todos de doelstelling om jongeren te betrekken bij de positie van kinderen wereldwijd en een bijdrage te leveren aan mondiaal burgerschap.

De praktijk

Een van de eerste scholen die meedoet met het project Goals for Girls is De

Baander, middelbare school voor praktijkonderwijs in Amersfoort. Hier wordt het project uitgevoerd in de tweede klas door drie leraren die via Todos worden ingezet. Tot 31 december kunt u professionals vragen dit project uit te voeren. Dit is gratis dankzij de subsidie van de Nationale Postcode Loterij en de NCDO. De les is in drie fases opgezet. Hieronder worden kort de diverse fases besproken.

De praktijk in drie stappen

Fase 1: Leerlingen bekendmaken met het project Goals for Girls en het begrip weerbaarheid.

Na een korte presentatie over hoe kinderen in ontwikkelingslanden leven en hoe de positie van meisjes is, wordt er eerst gebrainstormd over wat weerbaarheid is. Aan de hand van foto's moeten kinderen een foto kiezen van een weerbaar persoon en daarna van een niet weerbaar persoon. Er ontstaat in deze groep een levendige discussie, want niet iedereen is het altijd eens met de keuzes van een ander. De leerlingen leren te kijken naar de lichaamshouding, de ge-

zichtsuitdrukking en de situatie waarin de persoon op de foto zich bevindt.

Verder worden twee filmpjes getoond van twee meiden uit Ghana en Brazilië. Zij doen mee aan de sportprojecten en zij maken heel goed duidelijk aan de kinderen hoe sport hen weerbaar maakt. De reacties van de klas zijn heftig. Duidelijk wordt namelijk ook hoe ze wonen want er wordt gefilmd in hun huis. Velen vinden dat erg bijzonder.

Fase 2: Aan de slag: weerbaarheid door sport en spel ervaren

In deze fase is het belangrijk dat iedereen zich op zijn/haar gemak voelt. Belangrijk is om te vermelden dat deze spellen geen winnaars en verliezers kennen. Dat is belangrijk voor de kinderen die wat minder goed meekomen in het fysieke spel.

In het eerste spel worden de leerlingen in twee rijen tegenover elkaar geplaatst. Met de handen tegen elkaar worden ze uitgedaagd om elkaar om te duwen. Zo leren ze hun lichaamshouding te verbe-

teren en te experimenteren met weerstand bieden en soms meegaan met de flow. Na vijf minuten evalueren we en worden de beste strategieën besproken. Een jongere zei 'eerst bood ik veel weerstand, maar plotseling besloot ik om even mee te geven. Mijn tegenstander verloor zijn evenwicht. Dat was heel grappig om te merken'.

In het tweede spel gaat het echt om het ervaren van weerbaarheid. Enkele leerlingen krijgen een oude fietsband dat hun landje moet voorstellen. Deze moeten ze verdedigen zonder 'fysiek' te worden. Andere leerlingen gaan proberen in het landje te staan. De landbezitter moet proberen de leerlingen weg te jagen, wat heel moeilijk is omdat hij niet mag duwen of andere fysieke maatregelen kan toepassen. Vooral het gebruik van gezichtsuitdrukking, het inzetten van je stem en je lichaamshouding komt hierin naar voren. Na vijf minuten evalueren we wie in staat was om zijn landje goed te verdedigen en hoe je dat kunt doen. Daarna wordt het spel nog een keer gespeeld met andere landbezitters. Tijdens deze oefening ervaren de landbezitters vaak een gevoel van onmacht. Let goed op dat de leerlingen niet gekwetst raken. Een link is nu snel gelegd met meisjes in ontwikkelingslanden. Vaak worden hun grenzen overschreden zonder dat ze daar wat aan kunnen doen. Door sport- en spelactiviteiten en vaardigheden leren om voor jezelf op te komen, kan hun positie verbeteren.

Het laatste spel is een trefbalvorm met drie vakken waarbij wordt gespeeld met een zelfgemaakte bal van plastic. Het veld wordt afgezet met blikjes. Zo ervaren de kinderen hoe in veel ontwikkelingslanden wordt gespeeld, namelijk met afvalmaterialen. Na een vorm te hebben gespeeld waarbij iedereen meedoet, worden er beschermers in het veld gezet. Zij mogen alleen verdedigen, niet aanvallen. Communicatie tussen de gewone spelers en beschermers is heel belangrijk. Kinderen leren hier om hulp te vragen, te communiceren en doen ideeën op hoe ze weerbaarheid kunnen vergroten. De kinderen van de Baander die meededen aan alle

Go with the flow

activiteiten waren enorm enthousiast en hun betrokkenheid met het project groeide heel snel. Dit was te merken aan de goede inzet, de vragen achteraf en bereidwilligheid om daarna te helpen opruimen. Ook voelden ze van binnenuit hoe het is om kwetsbaar te zijn en hoe het moet zijn als meisjes in ontwikkelingslanden waar je rechten worden aangetast.

Fase 3: Verwerking: weerbaarheid is belangrijk voor de ontwikkeling van kinderen.

Na het sport- en spelelement is het belangrijk om te reflecteren. Dit doen we door middel van een rollenspel. De belangrijkste rol is voor Fransesca, een meisje dat wil gaan voetballen. Haar ouders willen echter dat ze thuis blijft en voor haar broertjes en zusjes zorgt. Daarnaast heeft ze haar vriendje. Hij vindt dat ze niet vrouwelijk en sexy is als ze sport. Tenslotte is er een rol weggelegd voor de ontwikkelingsorganisatie die Fransesca wil helpen om verder te komen in het leven, haar opleiding afrondt en niet begint aan een vroege zwangerschap. De deelnemers voelen zich actief betrokken in het rollenspel, natuurlijk zijn de woordvoerders het meest aan het woord, maar iedereen zit op het puntje van zijn stoel om mee te doen.

De les eindigde met een balspel waarin leerlingen worden aangemoedigd aan te geven wat zij kunnen doen om de positie van meisjes te verbeteren, bijvoorbeeld een artikel schrijven in de schoolkrant, lokale media en een eigen actie opzetten. Na afloop hebben de leerlingen van de Baander daadwerkelijk een artikel geschreven in de schoolkrant.

Algemene informatie

Het gehele project is flexibel van opzet zodat het goed is uit te voeren met grote en kleine groepen. De volgorde van bepaalde onderdelen kan worden veranderd zodat er geroteerd kan worden tussen de activiteiten. Het project heeft het meeste effect als er een ochtend of een middag beschikbaar is (drie of vier lessen). Maar het project is ook in te korten naar ongeveer twee lessen. Er wordt dan een programma op maat gemaakt. De lessen worden gegeven door speciaal getrainde professionals, meestal jonge LO-docenten.

Hoewel het thema 'meisjes in ontwikkelingslanden' is, vinden ook jongens het programma heel leuk. Het komt door de opzet, waarin iedereen zijn rol kan vinden. Zo gaf een jongen van de Baander aan: 'ik vond het bijzonder om te ervaren hoe meisjes soms kwetsbaar zijn. Ik zelf ben nooit kwetsbaar, want ik durf voor mezelf op te komen. Maar zie dat anderen dat niet altijd kunnen of durven'.

De reguliere docenten van de Baander zijn erg enthousiast over het programma. In de evaluatie komt naar voren dat de docenten snel kunnen inspelen op het niveau van de leerlingen, jongeren op een actieve manier iets leren over de 'andere' wereld, die vaak ver van hun bed is.

Ook mee doen? Meer informatie over het project kunt u krijgen bij Nanneke Nix van Plan Nederland.

Correspondentie: nanneke.nix@plannederland.nl (020-5495382), jolanda.zwetsloot@todos.nl (020-4082244)

0412-481000
BEL EVEN VOOR ONZE REISGIDS!

meer dan 40 jaar maatwerk
voor school- en studentengroepen

PARIJS 3-daagse touringcarreis,
heen en terug dagrit, hotel**/3-p.kamers,
douche/toilet, L+O

vanaf
€ 89,00p.p.

BERLIJN 4-daagse touringcarreis,
heen dag- en terug nachtrit, Jugendhotel,
meerpersoonskamers, L+O

vanaf
€ 89,95p.p.

ROME 4-daagse vliegreis, Weeze of
Charleroi - Rome vv (incl. verplichte taxen!),
hotel**, meerpersoonskamers, L+O

vanaf
€ 209,00p.p.

LONDEN 3-daagse touringcarreis,
heen dag- en terug nachtrit,
youth hostel, meerpersoonskamers, L+O

vanaf
€ 76,00p.p.

BARCELONA 4-daagse vliegreis,
Weeze of Charleroi - Girona vv (incl. verplichte
taxen) hostel, meerpersoonskamers, L+O

vanaf
€ 219,00p.p.

CITY-CRUISE YORK
3-daagse city-cruise, Cruiseferry Europort-Hull vv,
4-persoonscabine met douche/toilet,
transfer Hull - York vv

vanaf
€ 51,95p.p.

PRAAG 4-daagse touringcarreis,
heen dag- en terug nachtrit, hotel**/3-p.kamers
douche/toilet, L+O

vanaf
€ 105,00p.p.

BERLIJN & PRAAG
6-daagse touringcarreis,
heen dag- en terug nachtrit,
hotel**, meerpersoonskamers, L+O

vanaf
€ 159,50p.p.

**NIEUW: VRAAG OOK NAAR ONZE SKIREIZEN
OOSTENRIJK! AL VANAF € 189,00 p.p.**

Genoemde reissommen bij touringcarreizen bij 46-60 deelnemers.
Bij vliegreis Rome of Barcelona al vanaf 10 deelnemers.
Periode november-februari.

Bij touringcarreizen: elke 16e deelnemer gratis en reisverzekering inbegrepen!

U kiest uw eigen vertrekdatum! Service waar u recht op heeft!

Meer of minder deelnemers? Meer reisdagen? Andere periode? Of een ander reisdoel in Europa?
BEL ONS VOOR EEN VRIJBLIJVENDE OFFERTE OP MAAT!

EUROPA SPECIAAL REIZEN - HET WARGAREN 5 - 5397 GN LITH - TEL. 0412-481000
offerte@europaspecialreizen.nl www.europaspecialreizen.nl

U REIST PER KEURMERK TOURINGCAR: VEILIGHEID EN COMFORT!

Skiland organiseert al jaren de leukste en veiligste wintersportkampen voor scholen. Professioneel georganiseerd, betrokken bij de uitvoering, open in onze houding.

WWW.SKIKAMP.NL

De voordelen van een schoolskikamp met Skiland:

- Professioneel & Veilig, gecertificeerd door TÜV Nederland volgens de voorwaarden van de VeBON
- Zelfopgelegde hoge(re) normen, zoals helmen voor alle snowboarders
- Nederlandstalige goed opgeleide CREW, gedurende het kamp continu bij de deelnemers betrokken
- De CREW zorgt voor grote extra veiligheid én een onverslaanbare sfeer voor alle deelnemers
- Uw contactpersoon in NL is uw kampleider ter plaatse, dus altijd op de hoogte van de afspraken
- Compleet programma voor alle niveaus, inclusief avondactiviteiten

Liever zelf organiseren? Nieuw: Skiland Basiskamp
Vraag naar onze extra lage prijzen en mogelijkheden.

Skiland | www.skikamp.nl | 020 489 3818 | info@skikamp.nl

SNOWBREAKS.NL
BY ROCKS & RIVERS

Wintersportkampen
Educatieve Winterkampen
Gletsjer-skikampen
Bergsportkampen

www.snowbreaks.nl

Mogelijke aansluiting van LO bij de beroepsprofielen

Binnen het vak bewegingsonderwijs is veel gaande in de doelstellingenproblematiek. Een vraag die een rol speelt in het vmbo is: gaan wij ons vak aanpassen op de beroepsprofielen? En zo ja, hoe kunnen we dit dan aanpakken?

Door Ingrid Peters en Marian van Aken

Wat heb ik aan gym

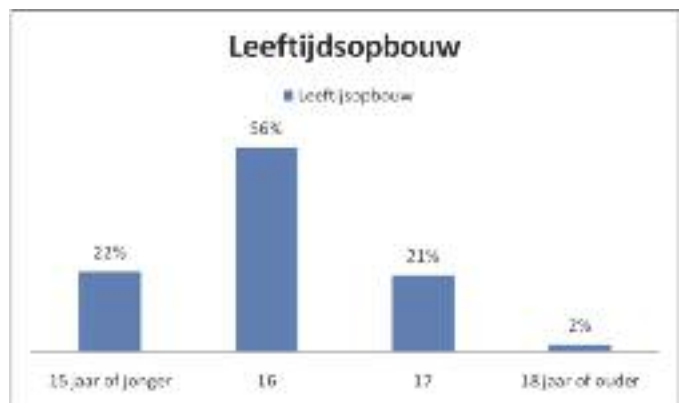
Iedereen kent leerlingen die zeggen: 'wat moet ik met gym'. Ik ga later dat en dat worden en daar heb ik het vak gym niet voor nodig. Als een goed docent overtuig je de leerlingen dat gym wel degelijk belangrijk is voor zijn/haar persoonlijke ontwikkeling (gezondheid) en dat je je hierbij kennis en vaardigheden eigen maakt die vaak bruikbaar zijn in andere situaties. Soms kunnen we ons vak voor die leerling boeiend maken door aan te sluiten bij de beroepsprofielen, door in de lessen proberen in te gaan op de kennis en vaardigheden die passend zijn bij het gekozen beroepsprofiel.

Onderzoek ECABO

Om op deze mogelijkheid dieper in te gaan heb ik gebruik gemaakt van een uitstroomonderzoek van vmbo-leerlingen. Dit onderzoek heeft plaatsgevonden in 2003 en is gedaan door het ECABO (Ken-

niscentrum voor economische, administratieve, ict- en beveiligingsberoepen). Het doel van het onderzoek was: het in kaart brengen van de mbo-keuze van de vmbo-leerling.

Dit is interessant voor de vraagstelling. Is aansluiting van LO bij de beroepsprofilering gewenst? Het onderzoek heeft plaatsgevonden in de volgende leeftijdscategorie.

Grafiek 1 Bron: Uitstroomonderzoek vmbo, door ECABO

Vrijwel alle leerlingen zijn tussen de 15 en 18 jaar oud. Meer dan de helft van de leerlingen is 16 jaar oud. Een enkeling is jonger dan 15 jaar of ouder dan 18 jaar.

De gemiddelde leeftijd van alle leerlingen bedraagt precies 16 jaar. De gemiddelde leeftijd per school loopt uiteen tussen 15,4 en 16,7.

HANS DIJKHOFF

Reflecteren op de taak en op de groep

Zij hebben in kaart gebracht waar de keuze van de leerling naar uitging.

Opleidingskeuze naar leerweg (vanwege een beperkt aantal waarnemingen is het leer-werktraject in deze tabel buiten beschouwing)				
	Theoretisch	Gemengd	Kaderberoep	Basisberoep
Administratief medewerker	5,50%	3,40%	3,30%	6,10%
Secretarieel medewerker	0%	0,60%	1,50%	6,50%
Secretaresse	0,60%	5,20%	3%	2,20%
Directiesecretaresse	3%	6,30%	4,50%	0,80%
Bedrijfsadministratief medewerker	0%	0,60%	2,80%	11,60%
Boekhoudkundig medewerker	1,20%	2,90%	4,90%	3,40%
Administrateur	6,10%	3,40%	4,80%	0,70%
Commercieel administratief medewerker	0%	2,90%	0,70%	3,10%
Commercieel medewerker binnendienst	0,60%	1,70%	2,10%	1,20%
Commercieel med. marketing + communic.	4,30%	4%	3,60%	1,50%
Commercieel med. bank en verzekeringen	3%	2,30%	4,30%	1,50%
Logistiek med. - material management	5	0,60%	0,30%	0%
Logistiek medewerker - fysieke distributie	0%	0%	0,20%	0,40%
Med. logistiek man. - material management	0,60%	0%	0,20%	0%
Med. logistiek man. - fysieke distributie	0%	0%	0%	0,10%
Servicemedewerker ICT	0%	0%	0,40%	7,00%
Medewerker beheer ICT	0,60%	0%	3,50%	1,80%
ICT-beheerder	4,90%	4,60%	6,20%	2,80%
Sociaal-juridisch med. - sociale zekerheid	1,80%	0,60%	2,80%	0,50%
Sociaal-juridisch medewerker arbeidsvoorzieningen personeelswerk	0,60%	1,70%	0,90%	0,40%
Administratief-juridisch medewerker	3%	0,60%	1,30%	0,40%
Administratief-juridisch med. - zakelijke dienstverlening	0%	0,60%	0,50%	0%
Administratief-juridisch med. - openbaar bestuur	2,40%	1,10%	1,10%	0%
Assistent orde en veiligheid, assistent beveiliging	0%	0,60%	0,30%	0%
Assistent orde en veiligheid, assistent vrede en veiligheid	0,10%	0,60%	0,50%	0,50%
Toezichthouder	0%	0%	0,10%	0,20%
Particulier onderzoeker	0%	0,60%	0%	0%
Beveiliging	1,20%	1,10%	0,70%	2,70%
Medewerker vrede en veiligheid	0,60%	0%	0,80%	0,50%
Coördinator beveiliging	0%	0%	0,10%	0,10%
Keuze wordt niet genoemd	59,10%	54%	44,60%	43,90%

Tabel 1 Bron: Uitstroomonderzoek vmbo, door ECABO

Beroepsprofielen

Het ECABO beschrijft beroepsprofielen waarin beschreven wordt welke kwaliteiten leerlingen moeten hebben om een bepaald beroep te kunnen uitoefenen. Wat zou dit kunnen betekenen voor ons vak? Kunnen wij aansluiten bij de beroepsprofilering? Dit is natuurlijk voor elke profilering anders, maar zou er toch een gemeenschappelijke deler kunnen zijn? Binnen de verschillende beroepsprofileringen moeten de leerlingen voldoen aan de verschillende beroepseisen van het beroepsvak. Hieraan ligt een aantal basisvaardigheden ten grondslag die te maken hebben met een algemene beroepshouding: motivatie, respect, afspraken nakomen, je materiaal in orde hebben. Deze basisvaardigheden kunnen binnen alle vakken aandacht krijgen en duidelijk neergezet worden. Zeker binnen het bewegingsonderwijs verwachten wij een goede beroepshouding van onze leerlingen. Binnen ons

vak leren leerlingen samen te werken om tot resultaten te komen. De basiskennis binnen een beroepsvak doet de leerling op in de theorielessen, het werken aan projecten doen de leerlingen weer samen. Dat betekent dat leerlingen moeten kunnen samenwerken op verschillende gebieden. Naast de specifieke beroepsbasisvaardigheden, moeten leerlingen ook basisvaardigheden ontwikkelen als gemene deler bijvoorbeeld samenwerken. Verder zijn er natuurlijk nog de gespreksvaardigheden en de sociale vaardigheden. Het bewegen is een middel om deze vaardigheden te ontwikkelen.

Alle docenten doen mee

Het begeleiden van de leerlingen is een proces. Alle docenten die les aan de leerlingen geven zetten zich in om de leerling bovengenoemde vaardigheden eigen te maken. Uiteindelijk hopen we dat de leerling in staat is deze vaardigheden ook in andere situaties te

gebruiken. Binnen de lessen kunnen leerlingen opdrachten uitwerken en organiseren. Dit kunnen kleine opdrachten zijn in de vorm van het geven van een lesdeel. Het kan ook groter in de vorm van organiseren van een sportdag. Bij zo'n opdracht worden de leerlingen begeleid op verschillende gebieden. Ze gaan contact leggen met de opdrachtgever en hiermee gesprekken voeren over wat zijn gedachten zijn. De leerlingen gebruiken dan hun gespreksvaardigheden die in de verschillende lessen zijn geoefend.

Bij een grote opdracht leren de leerlingen ook kennis te maken met vergaderen. Ook hier gaan ze nieuwe vaardigheden leren op verschillende gebieden (met name sociale-, omgangs- en gespreksvaardigheden). Stapje voor stapje zal progressie zichtbaar worden. Leerlingen reflecteren tijdens en aan het einde van een opdracht op zichzelf, op de taak en op de groep. Het is leerzaam om terug te kijken op hun eigen handelen. De leerling kan dan tips en tops aangeven. Wat heeft de leerling al goed onder de knie en waar moet hij zich proberen in te verbeteren.

Doen en reflecteren

Als ze later aan het werk zijn gaan ze dit op een vergelijkbare manier aanpakken. Binnen de lessen bewegingsonderwijs maken we ook gebruik van de reflectie. Dit gebeurt onder andere om gedrag van leerlingen bespreekbaar te maken. De leerling krijgt dan vragen als: 'Waarom deed je dat?' 'Hoe kan het anders?' 'Hoe gaan we aan de slag met de opdracht?' 'Wat wordt er van jullie verwacht?'. Zo helpen we de leerling om bewust te worden van zijn eigen handelen. Zo werk je stapje voor stapje aan het ontwikkelen van allerlei praktische vaardigheden die ook in andere situaties bruikbaar zijn. Spelenderwijs wordt de leerling gedwongen om op zichzelf terug te kijken en te leren van zijn gedrag.

De ontwikkelingen die je bij je beroepsvak zal ondergaan, kunnen heel goed toepasbaar zijn binnen de andere vakken. Dus ook bij bewegingsonderwijs. Het betekent dat er vakoverschrijdend gewerkt kan worden. De ervaringen die je leert zijn breed toepasbaar, met hele grote raakvlakken met elk vak.

Maatschappelijke stage

Jongeren die vanaf schooljaar 2011-2012 instromen in het voortgezet onderwijs lopen tijdens hun middelbare schoolperiode een maatschappelijke stage. Dat levert heel veel maatschappelijke energie op: de stage verbindt mensen. En dat heeft een positieve invloed op scholen, wijken, buurten en veiligheid. Maar ook op de kracht van mensen op de arbeidsmarkt. En ook hier geldt: het begint bij de jeugd. Daarom is de maatschappelijke stage zo belangrijk. De betrokkenheid van mensen met elkaar én hun omgeving komt helaas niet meer vanzelfsprekend tot stand via de gebaande paden.

Nieuwe initiatieven zijn nodig. De maatschappelijke stage laat jongeren ontdekken hoe leuk het is om iets voor anderen en met anderen te doen. Bijvoorbeeld door de F-jes te trainen, een wijkfeest te organiseren of een website te maken voor een vrijwilligersorganisatie. Ze kunnen hun stage op verschillende manieren invullen. Het leert hen zich verantwoordelijk te voelen voor anderen, de buurt,

Begeleiden is een proces

de politiek. Kortom: voor de samenleving. Deze stage kan natuurlijk mooi aansluiten bij hun beroepsprofilering.

Kan bewegingsonderwijs ook hier betekenisvol voor zijn?

Binnen het bewegingsonderwijs leren wij leerlingen om te gaan met klasgenoten, docenten, en materiaal. We besteden intensief aandacht aan respectvol gedrag, sportiviteit, doorzettingsvermogen en de afspraken nakomen. Uiteraard staat hierbij het bewegen centraal. Binnen de lessen bewegingsonderwijs gaat het om je talenten te gebruiken en je talenten te ontdekken en de ander te helpen zijn of haar talenten te ontdekken en te ontwikkelen. Als docent heb je hier een begeleidende rol in.

Wat is de link met de maatschappelijke stage?

De leerlingen kunnen ervaringen uit de gymlessen en uit andere lessen toepassen in een levensechte situatie, dus in de echte praktijk. Hoe meer kansen wij de leerlingen bieden om deze vaardigheden te ontwikkelen, hoe meer kans de leerlingen hebben om in de maatschappij succes te ervaren. Dit is voor ons een uitdaging met ons vak aan te sluiten bij de beroepsprofielen.

Voorbeeld

De werkwijze van SDV (Sport, Diensverlening en Veiligheid) binnen het Echnaton in Almere is als volgt. Als de leerlingen in de derde klas bij ons instromen starten ze in hun eerste periode met het werken aan de startbekwaamheidsvaardigheden: motivatie, respect, afspraken nakomen, materiaal in orde hebben en communicatie. Ze krijgen uitleg over de verwachtingen met betrekking tot deze punten en ze gaan zelf nadenken over hoe zij vorderingen op deze punten kunnen laten zien en hiervoor regelen zij zelf de bewijzen (foto's, feedback van medeleerlingen of van docenten, ouders). Aan het eind van de periode wordt dit besproken met de tutor en worden er leer- en ontwikkelpunten voor een volgende periode vastgesteld (POP, Persoonlijk Ontwikkelings Plan). In alle vakken kan er aan deze zaken worden gewerkt. Dit voorbeeld geeft aan dat bij alle vakken aan groei en ontwikkeling wordt gewerkt en dat het vak een middel is om dit te realiseren.

Correspondentie:

ipeters@echnaton.nl

LO2-programma in het vmbo beknopter geformuleerd

LO2 is op dit moment in een grote groep vmbo-scholen ingevoerd als nieuw examenprogramma en veel scholen overwegen de invoering. In dit artikel komen een paar recente wijzigingen in de eindtermen en regelgeving aan de orde en wordt kort ingegaan op de mogelijkheden binnen de diverse leerwegen. Door: Chris Mooij

LO2 eindtermen nu goedgekeurd

De scholen die op dit moment LO2 aanbieden werken met de concepteindtermen zoals die in 2005 door SLO en KVLO zijn ontwikkeld. Pas sinds een paar maanden zijn de LO2 eindtermen in de wettelijke regeling opgenomen. Deze goedkeuring van de eindtermen heeft behoorlijk lang op zich laten wachten. Want veel eerder al, in oktober 2007, was in de wet op het voortgezet onderwijs een wijziging aangebracht door LO2 op te nemen als examenvak, dat als keuzevak kan worden aangeboden in de theoretische en de gemengde leerweg van het vmbo.

Ook voor 2007 hebben scholen het programma al kunnen aanbieden met een speciale ontheffing van OCW, in een soort 'proefperiode' dus. De nu vastgestelde eindtermen plaatsen de scholen die LO2 nu al aanbieden echter niet voor veel problemen, want de inhoud van de nu vastgestelde eindtermen, de vakonderdelen- en vakinhouden, zijn niet veranderd. Bij dit artikel staan de nieuwe eindtermen. We gaan kort in op de verschillen met de oude concepteindtermen en geven enkele voorbeelden van de uitwerking van het programma.

Globalisering van de eindtermen

De vmbo-examenprogramma's voor alle vakken zijn nu globaler geformuleerd. Dat komt voort uit de nieuwe beleidsfilosofie van OCW om te komen tot minder regelgeving. De oude examenprogramma's dateren alweer uit de tweede helft van de jaren negentig. Het globaler formuleren van de examenprogramma's heeft vooral betrekking op de manier waarop de eindtermen zijn uitgeschreven. Voor alle vakken bestaat een exameneenheid in de meeste gevallen nog maar uit één eindterm, waarin de inhoud van dat onderdeel is samengevat. Die operatie is nu dus ook gebeurd voor het 'oude' LO2-programma, waarmee scholen voorheen, met ontheffing van OCW, hebben proefgedraaid. Dat betekent dat specificaties, die in de 'oude' eindtermen stonden vermeld, nu zijn weggelaten. Het programma is beknopter geformuleerd, maar is inhoudelijk niet gewijzigd. Op basis van de ervaringen van de pilotscholen was daar ook geen aanleiding toe. Een voorbeeld van de nieuwe (compacte) wijze van beschrijven:

LO2/K/4	Spel
	De kandidaat kan samen met anderen minimaal één doelspel, twee terugslagspelen, één honkloopspel en diverse tikspelen uitvoeren, waarbij het gaat om verdieping ten opzichte van LO1.

In de oude eindtermen stonden per spelvorm de specificaties vermeld (voorbeeld doelspel):

De kandidaat kan

- 1 deelnemen aan tenminste één doelspel, waarbij het gaat om het:
  - afhankelijk van de situatie, individueel spelend of samenspelend de bal opbrengen
  - afhankelijk van de situatie, individueel spelend of samenspelend passeren van een tegenstander
  - creëren van scoringskansen en het doen van doelpogingen
  - bij balverlies op tijd omschakelen naar verdedigende taken
  - juiste keuze maken tussen en uitvoeren van mandekking en positiedekking
  - spelen met een taakverdeling en teamafspraken in aanvalsofbouw en verdediging.

De concretisering van de globaal geformuleerde eindtermen is een zaak van de school en de docenten. De 'oude' specificaties kunnen hierbij nog steeds een belangrijke rol spelen bijvoorbeeld bij het toetsen en beoordelen of kunnen worden opgenomen in bijvoorbeeld een portfolio van de leerling.

Eén kerndeel erbij

Het oude programma bestond uit elf exameneenheden, te weten:

LO2/K/1 Oriëntatie op leren en werken
LO2/K/2 Basisvaardigheden
LO2/K/3 Leervaardigheden in het vak lichamelijke opvoeding
LO2/K/4 Spel
LO2/K/5 Turnen
LO2/K/6 Bewegen op muziek
LO2/K/7 Atletiek
LO2/K/8 Zelfverdedigingsspelen
LO2/K/9 Actuele bewegingsactiviteiten
LO2/K/10 Reguleringstaken
LO2/K/11 Bewegen en samenleving en gezondheid

Het globaal geformuleerde examenprogramma bestaat uit twaalf exameneenheden. Daar is dus in vergelijking met het oude programma één exameneenheid, aan toegevoegd namelijk Beroepspraktijkvorming. Dit onderdeel was in het 'oude' LO2-programma als verplichte stage opgenomen als handelingsopdracht.

LO2/K/12**Beroepspraktijkvorming**

De kandidaat kan zich oriënteren op beroep of vrijwilligerswerk door het vervullen van (regel) taken in het werkveld van sport en bewegen.

De exameneenheid LO2/K/12 vindt plaats in het kader van de beroepspraktijkvorming. De ervaringen van de pilotscholen, die hebben proefgedraaid met het oude programma, zijn positief. De leerlingen konden bijvoorbeeld een stage lopen bij de eigen sportvereniging, maar het kwam ook voor dat leerlingen meehelpten bij een sportdag van een basisschool of bewegingsactiviteiten tijdens kampdagen van onderbouwgroepen van de eigen school. De stage kan bijvoorbeeld ook plaatsvinden in het kader van de maatschappelijke stage. De intentie van het herziene examenprogramma is in vergelijking met het oude LO2-programma, waarin de stage als een handelingsdeel was opgenomen, niet veranderd. Dat betekent dat de leerling dit onderdeel in ieder geval met een voldoende (naar behoren) moet afsluiten en niet kan compenseren met andere cijfers. Ook dit onderdeel wordt, evenals alle andere onderdelen, opgenomen in het examendossier.

Verschillen tussen LO1 en LO2

Het programma LO2 is gericht op verdieping van het LO1-programma. Dat betekent dat het geen verdubbeling moet zijn van het LO1-programma. Bijvoorbeeld bij de doelspelen wordt er in LO2 voor één doelspel gekozen, waarmee een veel grotere diepgang wordt bereikt ten opzicht van het LO1-programma, waar drie verschillende doelspelen aan de orde komen. Ten aanzien van speltactisch inzicht en spelvaardigheid mag van de LO2-leerling veel meer worden verwacht en dit zal ook getoetst moeten worden. Verder zijn er zijn onderdelen die een oriëntatie en voorbereiding vormen op een toekomstige beroeps- en studiekeuze. Het gaat dan met name om de exameneenheden K/10 Bewegen regelen, K/11 Bewegen en samenleving en gezondheid en de exameneenheid K/12 Beroepspraktijkvorming. Bij Bewegen en regelen (in het 'oude' programma vermeld als reguleringstaken) gaat het erom dat de kandidaat alleen of samen met anderen regeltaken kan uitvoeren zoals: bewegingssituaties veilig helpen inrichten, afspraken maken over (spel)regels en verdelen van taken, hulpverlenen en ondersteunen binnen bewegingssituaties, observeren en beoordelen op eenvoudige criteria. Daarnaast wordt van de leerling gevraagd één regelende rol uit te voeren waarbij de kandidaat niet zelf als bewegende is betrokken. Daarbij kan de leerling kiezen voor het uitvoeren van de rol van organisator, instructeur, coach of scheidsrechter/jury.

In welke leerwegen

In de wet op het voortgezet onderwijs is LO2 als schoolexamenvak opgenomen voor de theoretische en gemengde leerweg als een keuzevak in het vrije deel van het examen-

pakket. Het is dus mogelijk om het aan te bieden als zesde vak. In de beroepsgerichte leerwegen (KB en BB) kan LO2 ook worden aangeboden, maar dan moet het als zevende vak. Aangezien het dan gaat om een extra vak dat de school aanbiedt hoeft hiervoor geen ontheffing te worden gevraagd. De ervaring in de netwerken van LO2-scholen leert dat veel scholen ervoor kiezen om LO2 ook in de gemengde en theoretische leerwegen als zevende vak aan te bieden. Onder andere om problemen te voorkomen als een leerling een zware blessure oploopt en daardoor veel praktijkonderdelen niet kan volgen en afsluiten.

Handreikingen

SLO heeft voor scholen die LO2 willen invoeren een Handreiking gemaakt, waarin naast informatie over het programma, de toetsing en de stage ook programmavoorbeelden zijn opgenomen. Hierbij een voorbeeld van het Programma van Toetsing en Afsluiting (PTA) van het Stedelijk Lyceum in Enschede zoals dat is opgenomen in de handreiking. De Handreiking van LO2 is te downloaden vanaf de SLO-site (www.slo.nl). Doorklikken naar *Voortgezet onderwijs* (VO), dan onder *Vmbo* verder naar *Schoolexamen* en daarna naar *Handreikingen*. Er is ook een handreiking voor het LO1-programma.

Tenslotte

Nu LO2 is goedgekeurd als officieel schoolexamenvak hoeven scholen geen ontheffing meer te vragen bij OCW. Als er voldoende uren zijn, het programma vraagt 200 lesuren van 50 minuten, en uiteraard een accommodatie beschikbaar is kan een school LO2 invoeren. KVLO en SLO organiseren netwerken van scholen die LO2 hebben ingevoerd. Daarin worden ervaringen uitgewisseld. Voor scholen die de invoering willen voorbereiden zijn er aparte netwerkbijeenkomsten.

Op 7 oktober aanstaande organiseren KVLO en SLO in Ede een eerste landelijke studiedag over LO2 in het vmbo. Voor meer informatie zie de sites van KVLO en SLO.

Voor meer informatie: c.mooij@slo.nl

Mooie sport binnen LO2

Examenprogramma lichamelijke opvoeding 2 (LO2) geglobaliseerd

		BB/KB	GL/TL
LO1/K/1 Oriëntatie op leren en werken			
1	De kandidaat kan het belang van bewegen en sport binnen de eigen loopbaan, vrijwilligerswerk en in de maatschappij verwoorden.	7e vak	6e of 7e vak
LO2/K/2 Basisvaardigheden			
2	De kandidaat kan basisvaardigheden toepassen die betrekking hebben op communiceren, samenwerken en informatie verwerven en verwerken.		
LO2/K/3 Leervaardigheden in het vak lichamelijke opvoeding			
3	<i>De kandidaat ontwikkelt een aantal vaardigheden in bewegen en sport, zoals:</i> - omgaan met regels en een bijdrage leveren aan een sportief verloop en aan de veiligheid van zichzelf en anderen - regeltaken uitvoeren om samen bewegingssituaties op gang te kunnen brengen en houden - in bewegingssituaties omgaan met aspecten als lukken en mislukken en winst en verlies - omgaan met verschillen in prestatieniveau, motieven, interesses, culturele achtergronden en geslacht binnen bewegingssituaties - zich oriënteren op de eigen sportloopbaan en eigen voorkeuren aangeven ten aanzien van bewegen en sport - kritisch reflecteren op opgedane ervaringen in relatie tot eigen wensen, motieven en mogelijkheden.		
LO2/K/4 Spel			
4	De kandidaat kan samen met anderen minimaal één doelspel, twee terugslagspelen, één honkloopspel en diverse tikspelen uitvoeren, waarbij het gaat om verdieping ten opzichte van LO1.		
LO2/K/5 Turnen			
5	De kandidaat kan alleen en samen met anderen twee verschillende vormen van turnen uitvoeren, waarbij het gaat om verdieping ten opzichte van LO1.		
LO2/K/6 Bewegen op muziek			
6	De kandidaat kan twee vormen van bewegen op muziek uitvoeren, waarbij het gaat om verdieping ten opzichte van LO1.		
LO2/K/7 Atletiek			
7	De kandidaat kan alleen en samen met anderen minimaal één loop-, één spring- en één werponderdeel uitvoeren, waarbij het gaat om verdieping ten opzichte van LO1.		
LO2/K/8 Zelfverdediging			
8	De kandidaat kan samen met anderen één vorm van zelfverdediging uitvoeren, waarbij het gaat om verdieping ten opzichte van LO1.		
LO2/K/9 Actuele bewegingsactiviteiten			
9	De kandidaat kan alleen of samen met anderen twee nieuwe, actuele bewegingsactiviteiten uitvoeren.		
LO2/K/10 Bewegen regelen			
10	De kandidaat kan alleen of samen met anderen diverse regeltaken uitvoeren en één regelende rol uitvoeren waarbij de kandidaat niet zelf als beweger is betrokken.		
LO2/K/11 Bewegen en samenleving en gezondheid			
11	De kandidaat kan verschillende betekenissen van bewegen en sport aangeven in de samenleving en ook de meer persoonlijke waarde en motieven voor deelname.		
12	De kandidaat kan: deelnemen aan een training- en fitnessprogramma, de betekenis van bewegen en sport aangeven voor de gezondheid in ruime zin, eerste hulp verlenen bij eenvoudige blessures, afspraken maken die de veiligheid bevorderen.		
LO2/K/12 Beroepspraktijkvorming			
12	De kandidaat kan zich oriënteren op beroep of vrijwilligerswerk door het vervullen van (regel)taken in het werkveld van sport en bewegen.		X

Voorbeeld: Plan van toetsing en afsluiting LO2

Scholen geven vaak in één overzichtsschema de weging en de wijze van afsluiting aan.

Voorbeeld van het Stedelijk Lyceum in Enschede.

Programma van Toetsing en Afsluiting LO2 vmbo					
domein	Activiteit (1) staat voor docent 1 (2) staat voor docent 2 (één onderdeel wordt gekozen)	Eindterm	Weging	Lesuren	Afsluiting
1 Domein bewegen			60%		
1A	Doelspel: Basketbal (1)	LO2/K4	5%	16	P*
	Doelspel: Voetbal (2)				
1B	Terugslagspel: Volleybal	LO2/K4	5%	16	P*
1C	Racketspel: Badminton (1)	LO2/K4	5%	12	
	Racketspel: Tafeltennis (2)				
1D	Vorm van Softbal: Softbal (1)	LO2/K4/	5%	16	P
	Vorm van Softbal: Honkbal(2)				
1E	Tik- en Afgooi: Trefbal	LO2/K4	2%	4	P
1F	Turnen: Springen (1)	LO2/K5	5%	12	P
	Turnen: Zwaaien (2)	LO2/K5			
1G	Turnen: Acrobatiek (1)	LO2/K5	4%	8	P
	Turnen: Klimmen (2)	LO2/K4			
1H	Bewegen op muziek	LO2/K6	5%	12	P
1I	Atletiek: Hordenlopen, estafette, duurloop	LO2/K7	4%	10	P
1J	Atletiek: Driesprong	LO2/K7	3%	6	P
1K	Atletiek: Kogelstoten, Discuswerpen	LO2/K7	3%	8	P
1L	Zelfverdediging: Judo (1)	LO2/K8	6%	20	P
	Zelfverdediging: Boksen (2)	LO2/K8			
1M	Sportoriëntatie en –keuze act.1	LO2/K9	4%	10	P
1N	Sportoriëntatie en –keuze act.2	LO2/K9	4%	10	P
2 Bewegen en regelen			8%		
2A	Reguleringstaken beweger	LO2/K10	3%	In de les	P
2B	Reguleringstaken niet-beweger	LO2/K10	5%	In de les	P/T
3 Bewegen en samenleving en bewegen en gezondheid			12%		
3A	Meten met fit-kid-koffer	LO2/K11	2%	4	P/T
3B	Trainingsprogramma n.a.v.3A	LO2/K11	2%	Zie 1I	P/T
3C	Clinic EHBSO	LO2/K11	2%	4	P/T
3D	'Stage' bij eigen club	LO2/K12	6%	16	P
4	Toetsing				
4A	Verslag n.a.v. 3D		10%		T**
4B	Theorie over alle domeinen		10%		T**
Totaal			100%	200	

*P = praktijk

**T = theorie

LO2-ers in de theoriebanken...de theorielessen verzin je zelf!

Waarom veel geld uitgeven aan een theorielessenpakket voor LO2 als je dit ook zelf kunt maken? Volgens de Calo, die in het laatste jaar de studenten middels enkele innovatielijnen wil introduceren in de vernieuwingen in het werkveld, een hbo-waardige afstudeeropdracht. Dit artikel laat zien hoe een theorielessenpakket voor LO2 tot stand is gekomen.

Door: Rob van der Waal

Tijdens mijn eindstage op het Penta College CSG, locatie Angelus Merula te Spijkenisse kwam de vraag om enkele modules voor het vmbo LO2-programma te ontwikkelen. Door projectmatig aan het werk te gaan met een concrete vraag vanuit het werkveld, leer je wat er van een afgestudeerde LO-er wordt gevraagd. In januari ben ik dan ook naast mijn drie dagen stage en één dag ondersteunend onderwijs op de Calo begonnen aan deze opdracht. Met als resultaat een drietal powerpointpresentaties voor (1) Bewegen en Samenleving, (2) Bewegen en Gezondheid en (3) EHBO. In het vervolg van dit artikel zal ik mij echter beperken tot het ontwikkelde les-pakket van Bewegen en Samenleving.

De aanleiding van de ontwikkelingsvraag

Het Penta College CSG, locatie Angelus Merula is een gecertificeerde sportactieve school. Het is een redelijk grote vmbo/havo/atheneumschool met ongeveer 1400 leerlingen. Samen met zes andere scholen valt de Angelus Merula onder het CSG Penta College. Het Penta College is de grootste scholengemeenschap op het Zuid-Hollandse eiland Voorne-Putten, welke op zijn beurt weer onder het Rotterdamse CVO valt. De Angelus Merula beschikt over drie aan de school verbonden gymzalen met daarnaast een fitnessruimte, die ook geschikt is voor de leerlingen. Op sportgebied is de school al geruime tijd actief en innovatief bezig. Zo bestaat de mogelijkheid om in de eerste twee leerjaren deel te nemen aan de sportklas. Voor de kinderen van de havo en het vwo volgt aansluitend hierop Bewegen, Sport en Maatschappij (BSM). Gezien de enorme belangstelling voor deze 'sportlijn', wil de sectie tevens een vervolg aanbod voor de leerlingen in het vmbo realiseren. Het moest LO2 worden. Hieruit kwam de ontwikkelingsvraag om een concept te ontwerpen waarin de

LO-docenten ruimte hadden voor eigen kwaliteiten en invullingen van de lessen, maar welke ook op maat was voor de leerlingen van het vmbo en dekkend is voor de kerndoelen. Dat betekent dat de presentatie voor leerlingen een handleiding is voor de LO-docent, waar de hand-outs (met ruimte voor aantekeningen) de basis vormen voor het leren van de aansluitende toets.

Doelstelling van het lespakket Bewegen en Samenleving

Met de theorielessen wordt getracht de LO2-leerlingen voor te bereiden op onder andere het verenigingswerk en een opleiding bij het cios of een andere mbo Sport en Bewegen-instelling. Duizenden mensen zijn namelijk actief binnen het verenigingswerk van een sportvereniging, vaak zonder enige specifieke kennis. Met een simpele basiskennis, opgedaan bij LO2, kunnen deze leerlingen enthousiast raken het verenigingswerk in stand te houden en verder door te ontwikkelen. Een voorbereiding voor het doorstromen naar een sportverwante mbo-opleiding is wenselijk, omdat het aantal leerlingen samen met het aantal opleidingslocaties de afgelopen tien jaar als paddenstoelen uit de grond gerezen. Een school met LO2 moet dan ook aan de leerlingen duidelijk maken wat een sportopleiding inhoudt en wat er later met het behaalde diploma mogelijk is. Hierdoor zullen leerlingen hopelijk gerichter kiezen voor een sportverwante vervolgopleiding.

Het lespakket

Zoals reeds eerder aangegeven bestaat het lespakket uit een aantal powerpointpresentaties om aan de persoonlijke wensen van de sectieleden te voldoen, maar anderzijds het geheel niet teveel do-

Afbeelding 1: Dia Inhoudsopgave over de verschillende onderwerpen binnen 'Bewegen en Samenleving'

centafhankelijk te laten zijn. Enige uniformiteit en dekking van de kerndoelen is namelijk wel gewenst! De presentatie bestaat uit vele onderwerpen en is vooral bedoeld om de algemene (basis)kennis over sporten in de maatschappij te verbeteren en daarnaast een aantal basisvaardigheden van het lesgeven aan te leren. Door de presentaties moeten de leerlingen bewust(er) worden van de verschillende invloeden en kanten die de sport kenmerken. Tevens moeten de leerlingen met de opgedane kennis over het lesgeven een les van tenminste 15 minuten kunnen voorbereiden en uitvoeren voor een groep van ongeveer acht leerlingen. Deze les moet bestaan uit een warming-up, een kern en een slot.

De presentatie is gemaakt voor twee lessen (zie afbeelding 1). De eerste les bevat een theoretisch gedeelte over de invloeden van sporten en begint met het verklaren waarom mensen gaan sporten en eindigt bij de verschillende toernooivormen. De lay-out van de presentatie bevat veel plaatjes, eenvoudige opsommingtekens en rijtjes. Iets wat goed aansluit bij deze, vaak praktisch ingestelde, doelgroep (zie afbeelding 2).

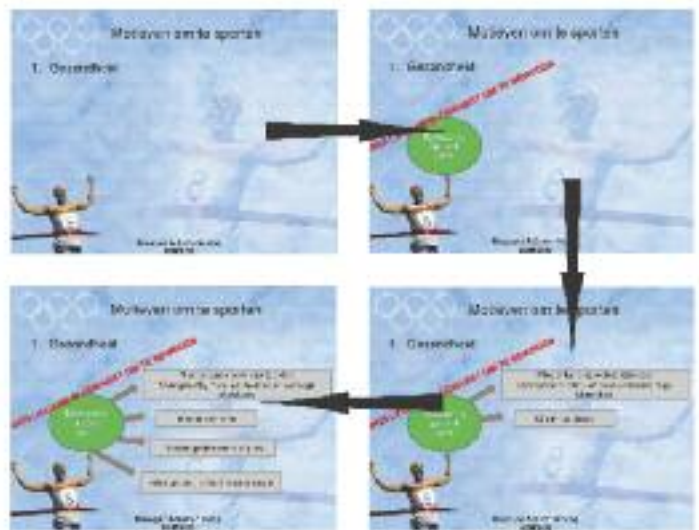
Een motief om te bewegen.

ANITA RIEMERSMA

LES 1

Motieven om te sporten

Bij de dia over motieven wordt uitgelegd dat intensief bewegen tegenwoordig niet meer nodig is om ons van eten te voorzien in de vorm van jagen. Nu wordt de auto gepakt om boodschappen te doen en is het tillen van de boodschappentas het zwaarste werk. Sporten doen we dan onder andere om ons lichaam gezond te houden, want ons lichaam heeft nu eenmaal beweging nodig. Ook kan er gesport worden voor de sociale contacten, het plezier, de prestatie of voor het werk (zoals wij, LO-ers). In dit hoofdstuk laat ik zien dat er verschillende motieven zijn om te sporten. Natuurlijk is het hierbij de bedoeling om de leerlingen zelf aan het denken te zetten bij de vraag waarom mensen aan sport doen.

Afbeelding 2: De dia begint met een leeg vel, maar bij een muisklik vliegen er teksten binnen. Zo wordt het aantrekkelijk om naar te kijken

Manieren van sporten

Als je gaat sporten kun je uit heel veel sporten kiezen. Kies je ervoor om bij een vereniging te gaan sporten, die aangesloten is bij een bond, dan valt dit onder 'georganiseerde sport'. Sport je op het werk, bij de fitness of wijkvereniging, dan heet dit 'anders georganiseerde sport'. Wanneer je ervoor kiest om te gaan hardlopen, fietsen of schaatsen, dan noemen ze dit 'niet georganiseerde sport'. Ook het verschil tussen passieve en actieve sporters (kijken naar sport of het zelf doen) wordt uitgelegd.

Sport en Agressie

Een steeds terugkerend onderwerp binnen de sport is agressie. Er is dan ook een apart hoofdstuk over 'Sport en Agressie' (zie afbeelding 3), waarin uitgelegd wordt dat boos worden menselijk is, maar dat jij zelf kiest voor agressie. Het kan dus voorkomen dat iets niet gaat zoals het zou moeten gaan, waardoor frustraties ontstaan. Maar je kiest er zelf voor om agressief gedrag te vertonen! De oplossing is te vinden in het Fair Playbeginsel, wat uitvoerig besproken wordt. In de praktijklessen wordt natuurlijk, gedurende deze twee jaren, gewerkt met Fair Play. Concreet betekent dit ook dat jij probeert anderen beter te laten spelen.

Sport en Commercie

Dat sport en commercie niet meer uit elkaar te halen zijn spreekt

Sport en Agressie

Fair Play

Jezelf:

- Houd je aan de spelregels
- Gun anderen ook kansen (medespelers en tegenstanders)

Tegenstander:

- Geef toe wanneer iemand beter is
- Scheld niemand uit (medespelers en tegenstanders) toon respect!

Scheidsrechters:

- Heb respect voor scheidsrechters, zij doen dit vaak vrijwillig en zonder hen kan er niet gespeeld worden.

**Bewegen & Samenleving
BSM/LO2**

Afbeelding 3: Dia Fair Play: Een icoon als Ronaldinho werkt mee aan Fair Play en is tegelijk een voorbeeld voor vele jongeren

voor zich. Het speelt niet alleen bij eredivisieclubs die nieuwe spelers aankopen, maar ook bij kleine verenigingen die graag het clubhuis zouden willen opknappen. Een voorbeeld wordt gegeven met de voetbalclubs Ajax en Feyenoord, die in het seizoen 2008-2009 Aegon en Fortis als hoofdsponsors hadden. In dit seizoen betaalden de twee sponsors bij elkaar 20 miljoen euro voor het halen van

topspelers en het betalen van salarissen. Dit deden ze in ruil voor shirtsponsoring en het gebruik van de naam Ajax en Feyenoord in het verkopen van rekeningen, leningen of verzekeringen (zie ook afbeelding 4). Aan de andere kant zijn sponsors ook nodig voor de kleine vereniging, om de contributie voor de leden laag te houden. Dit brengt echter wel een gevaar met zich mee, want sponsors willen vaak inspraak in de manier waarop hun geld wordt besteed. Hierdoor kan de vereniging zijn eigen gezicht verliezen.

Sport en Commercie

In de topsport zijn de financiële belangen vaak erg groot. Winnen voor een sporter is dan ook zeer belangrijk, want op deze manier krijgt hij niet alleen meer prijzengeld, maar haalt hij ook sponsors binnen.

Voorbeelden van topsporters die gesponsord worden zijn Messi van Barcelona en Dirk Kuyt van Liverpool. Zij krijgen geld en kleding van Adidas en in ruil gebruikt het bedrijf de twee voetballers voor reclames.

**Bewegen & Samenleving
BSM/LO2**

Afbeelding 4: Kuyt en Messi worden beiden door Adidas gesponsord, hierdoor hoort Adidas meer voetbalschoenen te verkopen

Sportvereniging

Dat de leerlingen van nu de toekomst zijn voor het verenigingswerk is zeker. Zoals gezegd werken duizenden van ons kosteloos in het verenigingswerk. Door de structuur, inkomsten, bezittingen en activiteiten van een vereniging te tonen, wordt het duidelijk dat een vereniging in feite een klein bedrijf is. Tijd investeren in een vereniging kan enorm leerzaam en waardevol zijn. Gecombineerd met de stage die de leerlingen lopen in het laatste jaar, geeft dit een mooi beeld van de vereniging. In de praktijk betekent dit onder andere dat de leerlingen een toernooi moeten organiseren.

Toernooivormen

Voorafgaand aan deze klus dienen ze natuurlijk wel in aanraking gekomen te zijn met verschillende toernooivormen en moeten ze daarvan de voor- en nadelen kunnen benoe-

Afbeelding 5: Een poule systeem is een veel gebruikte toernooivorm en is ideaal te combineren met een knock-out systeem om het aantal wedstrijden te beperken

men. De meest bekende toernooivormen (zie onder andere afbeelding 5) komen dan ook aan bod met daarbij een concreet voorbeeld uit de sportwereld. Denk hierbij aan een knock-out systeem met een verliezerronde, een poule met kruisfinale, etc. Vervolgens krijgen leerlingen de opdracht om een toernooischema te maken en mogen zij zelf kiezen, welk soort schema ze gebruiken.

LES 2

Na het doorlopen van deze hoofdstukken hebben de leerlingen kennism gemaakt met het aspect sporten in de samenleving, waarmee de eerste les ten einde is. De volgende les krijgen zij informatie en tips te zien over het lesgeven (zie afbeelding 6). Beginnend met het opzetten van activiteiten en eindigend met informatie over een sportopleiding (zie afbeelding 7).

Organisatie van een activiteit

Zoals al eerder aangegeven moet elke leerling ook een (kleine) les verzorgen. Bij de dia 'Organisatie van een Activiteit' wordt de leerlingen duidelijk gemaakt een activiteit van te voren klaar te zetten en hier ruim de tijd voor te nemen. Op deze manier kun je de activiteit nog eens overdenken en eventuele aanpassingen van bijvoorbeeld veldafmetingen maken.

Natuurlijk moet er wel voor elke les een lesvoorbereiding gemaakt worden. Als voorbeeld hiervan wordt een dergelijk formulier in deze les besproken. Daarnaast worden enkele basisprincipes van het lesgeven zoals de '5W's,' het formeren van groepen en 'praatje-plaatje-daadje' behandeld.

Wie, wat, waar

Als docent LO heb je waarschijnlijk wel eens gehoord van '5 W's': *Wie* moet *wat* doen, *wanneer* en *waar* moet hij erheen en *wat* moet hij *daarna* doen. Dit trucje werkt keer op keer bij het

klaarzetten van een activiteit en is eenvoudig genoeg voor LO2-leerlingen om te onthouden en in de praktijk uit te voeren.

Indelen van groepen

Over het maken van groepen zijn al meerdere artikelen geschreven. Het is niet pedagogisch juist de twee besten van de klas de groepen te laten kiezen. Aan de andere kant kan het ook een teleurstelling zijn wanneer de leraar de groepen maakt. Als je LO2-ers kunt laten zien dat het maken van groepen een bewuste handeling is en zij deze van te voren kunnen bedenken, leidt dit tot een bewuster handelen tijdens de (oefen)lessen op school en op de verplichte stage bij een sportvereniging. Daarnaast neemt het een hoop onzekerheid bij de leerlingen weg, omdat dit van te voren op het lesformulier geplaatst kan worden.

Praatje – plaatje – daadje

Een ander trucje dat alle gymdocenten kennen is praatje-plaatje-daadje. Sommige docenten willen nog wel eens de volgorde van deze drie woorden door elkaar halen, maar dit is de juiste volgorde. Het is een gemakkelijk rijtje dat in het begin wel zorgt voor structuur in het lesgeven. Dit rijtje is dan ook onmisbaar voor de LO2-leerlingen.

Sportopleidingen

Aan het einde van de presentatie komt de dia Sportopleiding (zie afbeelding 7). Deze dia is gemaakt voor leerlingen bij wie de gedachte over sport en lesgeven door het hoofd gaat, maar die er nog geen vorm aan kunnen geven. De dia laat een aantal mogelijkheden zien wat je met sport kan doen. Bijvoorbeeld van het werken bij een vereniging, het trainen van jeugd bij de voetbalclub tot het lesgeven op een middelbare school (via het mbo naar een ALO). Naast de beroepsmogelijkheden staat er ook welke opleiding je nodig hebt om dit beroep te kunnen uitvoeren. Enig toekomstper-

Afbeelding 6: Het rijtje van de 5w's wordt duidelijk gemaakt met een voorbeeld

Afbeelding 7: Dia Sportopleiding over het openen van een toekomstperspectief

spectief en loopbaansturing kan zorgen voor een drive zich door te (willen) ontwikkelen!

Tot slot

LO2 is een prima aanvulling voor het voortgezet onderwijs, maar zorgt wel voor een grote verandering bij LO-docenten. Het gaat niet alleen om de kennis en vaardigheden voor lesgeven in de zaal en op het veld, maar ook kennis en vaardigheden voor lesgeven in het klaslokaal komen nu naar voren. Deze nieuwe situatie zal voor de meeste docenten wennen zijn, mede omdat er de relevante theoretische kennis opgezocht moet worden. Met een powerpointpresen-

tatie geef je houvast en structuur aan deze lessen. Dit komt doordat de presentatie alle onderwerpen af gaat, daarnaast aangepast kan worden met tekst en dia's en online terug te vinden is voor leerlingen. Dit alles in tegenstelling tot boeken, die niet op maat zijn, verouderen en een mindere aantrekkingskracht hebben.

Het maken van een LO2-presentatie is niet eenvoudig, maar ik heb geprobeerd te letten op eenvoudige teksten, gemakkelijke rijtjes, voorbeelden uit de werkelijkheid en veel plaatjes. Het kost veel tijd om deze presentatie te maken. Laat je hierdoor niet afschrikken, want het verdient zich driedubbel terug. Ten eerste voor de school, want er wordt geld bespaard op een lessenspakket. Ten tweede voor de keuze van het onderwijs op jouw school, want samen met collega's bepaal je direct de onderwerpen en inhoud. Ten derde als ontwikkeling voor jezelf.

Afsluitend op het artikel wil ik jullie aansporen met de volgende slogan:

De toekomst van LO2 -leerlingen als sportleraren, begint nu met het verzorgen van goede theorielessen!

OVER DE AUTEUR

Rob van der Waal is naar het cios in Goes gegaan, na twee jaar mbo+ ingestroomd in het tweede jaar van de Calo Zwolle. Na het behalen van zijn diploma is hij heden docent LO op Angelus Merula in Spijkenisse.

Correspondentie: robvanderwaal@hotmail.com

ⁱ Voor meer informatie zie www.conferentiacalo.nl/innovatieseminar/

Nieuw adres
Langevelderslag 36-38
2204 AH Noordwijk
Tel: 088-007 2010
E-mail: info@zwerfsport.nl

Werkweken/Schoolreizen

Trektochten/Sportdagen

Al 22 jaar het vertrouwde adres

Grootste aanbod outdoor activiteiten

Tuv gecertificeerd

Betrokken instructeurs

NIEUW!
WWW.ZWERFSPOORT.NL

Programma's vanaf € 29,50 p.p.

WWW.ZWERFSPOORT.NL

GRATIS
INTRODUCTIEDAG
ARDENNEN
ZATERDAG 10 OKTOBER 2009
EN 10 APRIL 2010

VOL = VOL

Belgische Ardennen: 5 locaties

Franse Ardennen: Haulme

Duitsland: Eifel-Heimbach

Frankrijk: Verdon-Côte d'Azur-Mimizan

Sloveense Alpen: Bled

Nederland: Flevopolder-Noordwijk

Op maat, toegankelijk, toekomstgericht...

KNSB opleidingen anno 2009

Schaatstrainer-coach, jurylid of starter worden binnen het schaatsen?!

Ieder individu kenmerkt zich door zijn eigen ambities, zijn eigen tijdsbesteding, zijn eigen knowhow en zijn persoonlijke voorkeuren. Hoe gunstig zou het zijn om dit allemaal te combineren in één opleiding? De KNSB maakt u het volgen van een trainersopleiding of een opleiding tot jurylid en starter gemakkelijk.

Ontwikkel uzelf tot gekwalificeerd schaatstrainer of jurylid op het niveau dat u ambieert en draag uw kennis en kunde over aan anderen binnen de schaatsport.

Met een KNSB diploma bent u in staat een professionele en actieve rol binnen het schaatsen te vervullen.

Kijk voor meer informatie op KNSB.nl en schrijf u in voor 22 september 2009!

KNSB

KNSB.nl

Hogeschool van Amsterdam

Laat je inspireren voor een leven lang leren!

Schrijf je nu in voor:

- Fitness in het onderwijs NIEUW!
- Actieve leefstijl, school en sport
- Aansprakelijkheid in het onderwijs
- Eerste Hulp bij Sportongelukken

Expertisecentrum Sport & Gezondheid
Deskundigheid in beweging

www.hva.nl/esg

Lang zal je Leven!

hoe fit en gezond ben jij?
DOE DE TEST

TIM
2008
2009

TECHNOPOLIS
jump
voor iedereen

MUSEON

STADHOUDERSLAAN 37 DEN HAAG WWW.MUSEON.NL

Ab-rocket

Abdominal Pro Trainer, Power roller, Ab-Shaper Pro, Ab-Rocket, Ab Muscle Max..... er is geen gebrek aan apparaten om je buikspieren mee te trainen. En de ene heeft een nog mooiere naam dan de andere, bij voorkeur in het Engels. Want 'Buikspier Raket' klinkt nou eenmaal minder sexy dan 'Ab Rocket'. Wat is er mis met de goeie ouwe sit-ups? Behalve dat het ook al een Engelse naam is? Waarom zouden we een apparaat nodig hebben om onze buikspieren te trainen?

Afgemeten aan het aantal producten dat op de markt is, en de hoeveelheid reclames op de meest absurde tijden op televisie, moet er wel een markt voor zijn. Maar wie koopt er zoiets? Nou, mijn schoonmoeder bijvoorbeeld. Niet bepaald het toonbeeld van sportiviteit, maar blijkbaar wel geïnteresseerd in een wasbordje. Wasbordje, dat is dan trouwens wel weer een mooie Nederlandse term, en veruit te verkiezen boven het vreselijk Amerikaanse 'six pack'. Maar terug naar mijn schoonmoeder. Net zoals ieder mens in onze westerse maatschappij doet ze haar was al lang niet meer met de hand maar met de machine. Net zoals de rest van het huishouden overgenomen is door apparatuur. Dat is natuurlijk een zegen, want dan heb je genoeg tijd over om leuke dingen te doen. Zoals shoppen, op de bank zitten, en snacken. Waardoor er vervolgens een buikje ontstaat dat zich weg moet laten trainen tot een wasbordje. Deden we de was nog met de hand, op een wasbord, dan hadden we dat probleem weer niet. Maar goed. Waar ik mij dus over verbaas is over de hoeveelheid buikspierapparaten. De ene fabrikant claimt nog spectaculairdere effecten dan de andere. Het mooiste vind ik die reclames met een 'voor' en 'na' foto. Van die gefotoshopte plaatjes van een vrouw die er eerst vrij natuurlijk postnataal uitziet en dan door de Ab-Trainer Pro verandert in een Olympisch modelletje. Kom op zeg, zouden er nou echt mensen zijn die zoiets geloven? En het gekke is: er kan eigenlijk nauwelijks een effect zijn van buikspieroefeningen op overtollig buikvet. Want hebben we niet allemaal op onze ALO's geleerd dat je met

krachttraining vooral 'anaeroob' bezig bent? Met andere woorden dat er niet of nauwelijks vet verbrand wordt als je krachttrainingsoefeningen doet? Trouwens, al zou je wel vet verbranden in je buikspieren tijdens die oefeningen, waarom zou dat dan eigenlijk het vet moeten zijn uit je buikje? Waarom niet het vet dat toevallig toch al voorbij drijft in je bloed, misschien wel afkomstig van heel andere plaatsen. En vet bevat per gram zo veel energie dat buikspieroefeningen echt geen zoden aan de dijk zetten om af te vallen. Volgens mij kun je beter gaan fietsen, wandelen, hardlopen, of welke an-

dere duuractiviteit dan ook, om gewicht kwijt te raken. Maar ja, dat kost tijd en doorzettingsvermogen. En dat heeft mijn schoonmoeder dan weer niet. Die trapt in de marketingtrucs van de fabrikant van de Ab-rocket: 'Ook u

heeft straks een strakke buik met maar drie minuten oefening per dag!'. Yeah, right. Te mooi om waar te zijn natuurlijk. Dat buikje wat we zo zorgvuldig en door jarenlange overvoeding hebben gekweekt laat zich echt niet zo makkelijk wegpesten. Sterker nog, krachttraining heeft als effect dat je er dikkere spieren van krijgt. En dikkere spieren onder een laag vet, dat lijkt me alleen maar leiden tot nog meer buik. Misschien wordt het eens tijd voor overheidsingrijpen. Sinds kort is er een speciale instantie in Europa waar voedingsfabrikanten hun gezondheidsclaims aan moeten voorleggen, om toestemming te verkrijgen. Dus als je wilt zeggen dat jouw drinkyoghurt goed is voor de darmwerking, zul je dat eerst moeten aantonen. Misschien is het tijd om een dergelijke instantie ook voor fitness-apparaten in te stellen. Als de makers van de Ab-Master dan willen beweren dat je er een strakke buik van krijgt, moeten ze dat eerst met jarenlange research aantonen. Reken maar dat er ineens een stuk minder van die apparaten worden aangeboden. Aan de andere kant, ik zou die reclames wel missen. En mijn schoonmoeder bezig zien op een Ab-Rocket, ook een beeld om niet gauw te vergeten.

Mery Graal

(KV)LO nieuwsberichten

- Inschrijving geopend voor studiedag LO2 VMBO op 7 oktober
- Al 150 scholen geven het vak 'Bewegen, Sport en Maatschappij'
- KVLO krijgt gemiddeld een 7,6
- 10 aandachtspunten voor sporten en (Mexicaanse) griep

(KV)LO in de media

- Tevredenheidsonderzoek onder ouders van leerlingen in het basisonderwijs
- Persbericht: 'Brede maatschappelijke steun voor Olympisch Plan'
- Volkskrant: 'Koester die Olympische ambitie' door Jan Rijpstra

KVLO kalender

- 1 16 september: Landelijke Nascholingsdag van de NGF (kvloschoolsport)
- 2 Start 16 september: Basis cursus MRT (24) (Windesheim Zwolle)
- 3 23 sept. Studieavond met eigentijdse bewegingsactiviteiten (afd. Leiden) (3)
- 4 7 okt. Studiedag LO2 vmbo te Ede (6) (inschrijving gestart!)
- 5 8 okt. Expert Class in Professioneel Sportmanagement
- 6 9 okt. Nationaal Coach Congres 2009
- 7 15 okt. Vierde Gordijn Lezing
- 8 Okt. Project EIPET (European Inclusive Physical Education Training)
- 9 Zomer 09: Netwerkbijeenkomsten speciaal onderwijs
- 10 4 nov. Studiedag Basisonderwijs (6) (inschrijving open)
- 11 5 nov. Jubileumcongres 10 jaar Nederlands Instituut voor Sport en Bewegen
- 12 6 nov. MR Congres Communicatie, basis voor medezeggenschap
- 13 6 nov. Studiedag afd. Fryslân
- 14 25 nov. Landelijke Studiedag Bewegingsonderwijs in het Praktijkonderwijs (6) (vooraankondiging)

De laatste nieuwsberichten en meest recent bijgewerkte kalender zijn te vinden op www.kvlo.nl

Leden kunnen ook lid worden van de digitale nieuwsbrief (en nog regelmatig een update krijgen) via de nieuwsbrieflink onderaan de homepage!

Het getal ( ) staat voor het aantal te behalen punten voor het KVLO beroepsregister. (zie tabblad 'beroepsregistratie' op de homepage)

Inloginformatie (voor leden) is te vinden op het adresbriefje in de omslagfolie van dit blad!

Correspondentie:

webredactie@kvlo.nl

Voor het overzicht van scholingen en andere evenementen zie de kalender op de pagina van de webredacteur.

Landelijke studiedagen in het najaar van 2009

Studiedag LO2 vmbo, voor de eerste keer (6)

Op woensdag 7 oktober is in Ede de première van de studiedag LO2 vmbo. Vijf jaar ervaring met LO2 in het vmbo staat garant voor een boeiend, leerzaam en uitdagend programma.

De opening is om 13.30 uur in het congrescentrum de Reehorst en rond de klok van 20.00 uur wordt de scholing met een borrel afgerond.

Er zijn drie workshoprondes met tussen door een dinerbuffet. Het gevarieerde aanbod bestaat uit: frisbeespelen, lesmateriaal handbal, judo, bewegen op muziek, toetsen bij LO2, doorlopende leerlijnen, stages, het maken van een PTA en een sportstroom in het vmbo.

De voorbereiding is in handen van Chris Mooij (SLO) en Alien Zonnenberg (KVLO) in samenwerking met de pilotscholen LO2 vmbo.

Zie de website voor het volledige programma en het inschrijvingsformulier.

Studiedag Basisonderwijs(6)

Op woensdag 4 november vindt de jaar-

lijkse studiedag basisonderwijs bij de Hogeschool van Arnhem en Nijmegen plaats. Het thema van de dag is: op zoek naar ieders talent.

‘Door anders te kijken ga je mogelijkheden zien.’

De puntenwaardering voor de KVLO-Registratie staat bij de studiedagen op deze scholingspagina's tussen haakjes vermeld.

Wat is talent, hoe ontwikkeld zich dit en welke invloed hebben we hierop als vakleerkracht bewegingsonderwijs? Dit zijn de richtinggevende vragen van de studiedag waar zowel de ontwikkeling van de leerling als die van de leerkracht centraal staan. Op deze studiedag willen we namelijk iedereen de kans geven om zich te ontwikkelen en er voor zorgen dat deze ontwikkeling blijvend is. Er zijn twee gastsprekers en drie rondes met workshops. De variatie is groot. Hoe vind je je talent in Bewegen en Muziek? Talentontwikkeling middels een methode? Kijken naar bewegen is zoeken naar talenten. ADHD: Voordeel of

nadeel? ‘De weg naar Olympisch goud’. Zie de site www.kvlostudiedagen.nl voor de andere negen workshops.

De ontvangst is vanaf 8.45 uur en de dag wordt om 17.00 uur met een borrel afgerond. Zie de website voor het volledige programma en het inschrijvingsformulier. Wees er op tijd bij want vol is vol.

Studiedag Praktijkonderwijs (6)

Op woensdag 25 november is de zevende landelijke studiedag praktijkonderwijs.

Het ontmoeten van elkaar en het uitwisselen van ervaringen staan centraal. Het programma met de workshops worden eind september op de website gepubliceerd.

De organisatie is in handen van Berend Brouwer (SLO) en Alien Zonnenberg

(KVLO) in samenwerking met de regionale netwerken praktijkonderwijs.

Andere scholingen

Zie de kalender, www.kvlostudiedagen.nl en de websites van de afdelingen.

EHB(S)O

De volgende cursussen levensreddend handelen voor docenten LO zijn gepland:

Op 15 oktober a.s. een herhalingscursus van 13.00-20.00 uur. Informatie en aanmelden via de site of Corry.dijkstra@kvlo.nl

Op 17 en 18 november een herhalingscursus van 13.00-20.00 uur. Informatie en aanmelden via de site of Corry.dijkstra@kvlo.nl

Uitgebreide informatie over alle scholingen/evenementen?

Zie de kalender op www.kvlo.nl

Inschrijving of een

verwijzing daarvoor via

www.kvlostudiedagen.nl en ook

via de kalender op www.kvlo.nl

Tijdens de studiedag BSM in huizen

HANS DIJKHOF

••••• OUDERS OVER KWALITEIT

GYMLESSEN PO Uit het Nationale Scholenonderzoek blijkt dat de meeste Nederlandse ouders tevreden zijn over de basisschool van hun kind. Meer dan 85 procent van de kinderen op de basisschool gaat met plezier naar school en voelt zich thuis op school. 41 Procent van de ouders is echter niet tevreden over de kwaliteit van de gymlessen en 38 procent niet over de kwaliteit van de sportfaciliteiten. Maar liefst 74 procent van de ouders vindt het (zeer) belangrijk dat hun kind les krijgt van een gespecialiseerde sportdocent. Een groot deel van ouders (59 procent) zegt bereid te zijn mee te denken over het onderwijsbeleid. Desondanks vragen schoolleidingen te weinig actief naar de mening van ouders. Dit geeft ouders het gevoel dat hun mening niet altijd gewaardeerd wordt. De resultaten wijzen er op dat Ouder- en Medezeggenschapsraden er niet in slagen duidelijk te communiceren over hetgeen ze doen en bereiken. In het schooljaar 2008-2009 hebben in totaal 6.641 ouders hun mening gegeven over de basisschool van hun kind. Het onderzoek werd uitgevoerd door het Centrum voor Online Onderzoek en zal ook in VO, mbo en hbo gaan plaatsvinden. Voor deelname en informatie zie www.scholenonderzoek.nl

STUDENTENORDEEL HBO-SPORTOPLEIDINGEN

De Keuzegids Hoger Onderwijs 2009 heeft op basis van de oordelen van studenten en experts alle hbo-sportopleidingen, zowel de lera-

ren- als de andere sportopleidingen, onder de loep genomen. Terwijl experts hun oordeel velden over het niveau van de opleiding, werd studenten gevraagd iets te zeggen over het studieprogramma, de docenten en de didactiek, loopbaanvoorbereiding, de organisatie van de opleiding, de faciliteiten en gebouwen. Daarnaast is per sportopleiding informatie ingewonnen over het aantal contacturen, de groepsgrootte, het percentage studenten dat na het eerste jaar nog ingeschreven staat en het percentage studenten dat na drie (WO) of vier (hbo) jaar het bachelordiploma heeft. Bij de lerarenopleidingen staat de ALO Zwolle Windesheim met kop bovenaan (84), vooral de organisatie en studeerbaarheid en de gebouwen en faciliteiten scoorden hoog. Gevolgd door Den Haag, Amsterdam en Nijmegen (ieder 72), Groningen (64) en Tilburg (60). Voor meer informatie zie www.keuzegids.org

VAKKENIS STROOMT WEG UIT MIDDELBAAR ONDERWIJS

De SCP-studie *Gelukkig voor de klas?* laat zien dat de komende jaren een beroepsgroep van docenten met pensioen gaat die in de jaren zestig en zeventig vaak academisch werd opgeleid in een bepaald vakgebied en daarbij, aanvullend, een onderwijsaantekening haalde. In 2007 behoorde een vijfde van de docenten nog tot deze groep. Daardoor stroomt met deze groep oudere leraren veel specifieke vakkennis weg uit het middelbaar onderwijs. Er komen steeds meer leraren met algemeen pedagogisch-didactische en beroepsvoorbereidende vaardigheden omdat ze sinds de jaren zeventig aan de tweedegraads hbo-lerarenopleidingen opgeleid zijn tot een veel algemenere 'docent'. Resteert nog een aparte categorie, de hbo-eerstegraadsopleiding (16 procent), waarvan de helft een vakopleiding heeft genoten als gymnastiekleraar of in de kunstvakken. Het SCP noemt het opmerkelijk dat 'zoveel leraren er geen moeite mee hebben in een ander vak dan hun eigen vak les te geven'. Vooral in het vmbo geeft 33

procent van de leraren les in een vak waarvoor ze niet of nog niet bevoegd zijn. Bij het vwo (16 procent) en het gymnasium (14 procent) komt dit minder voor. 'Dit staat haaks op het idee van de leraar als professional, waarvoor bekwaamheids- en bevoegdheidseisen zwaar tellen.'

ACTIEVE KINDEREN SLAPEN SNELLER EN LANGER

Wetenschappelijk onderzoek heeft bevestigd dat kinderen die overdag veel in beweging zijn, 's avonds eerder in slaap vallen. De kinderen die snel in slaap vielen, sliepen ook langer. Voor elk uur dat een kind stilzit, duurt het drie minuten langer om in slaap te komen, concludeerden de onderzoekers. Het advies is om de kinderen overdag veel te laten bewegen en ze 's avonds volgens een vast schema in bed te leggen. Het laatste uurtje moet dan wel rustig zijn. Te weinig nachtrust hangt samen met overgewicht en met slechtere leerprestaties. Het onderzoek vond in Australië plaats onder meer dan vijfhonderd kinderen van 7 jaar.

TERUGKERENDE ENKELVERSTUIKINGEN TE REDUCEREN

Enkelverstuikingen zijn de meest voorkomende sportblessures. Een eenvoudig oefenprogramma, gebaseerd op een serie simpele balansoefeningen, reduceert het risico op een recidiverende enkelverstuiking met 35 procent. Dit concludeert VUmc-onderzoek dat door het British Medical Journal is gepubliceerd. De balanstraining betreft een periode van acht weken en bestaat uit drie individuele trainingssessies per week van maximaal dertig minuten. De neuromusculaire oefeningen worden steeds moeilijker en zwaarder. In Nederland vinden naar schatting 234.000 enkelverstuikingen per jaar plaats. De kosten van deze blessures lopen op tot meer dan 84 miljoen euro. Brede implementatie van dit uiterst effectieve programma zal tot grote economische winst leiden concluderen de onderzoekers.

Zwaaipuntverlager

De zwaaipuntverlager zorgt ervoor dat het zwaaipunt wordt verlaagd van 7 meter (bij nieuwbouw wordt vaak gekozen voor een hogere zwaaihoogte) naar 5,5 meter, voor veilig gebruik als minstel. Te gebruiken bij een dussse elektrische unit, zowel als verplaatsbare als de vaste uitvoering. Dit is slechts één voorbeeld van alle mogelijkheden bij Schelde Sports, de one-stop-shop voor u als sportdocent. Want waarom koopt u niet al uw benodigde materialen bij / leverancier?

Vraag vrijblijvend onze catalogus aan
Bel 0113-315100 of mail info@scheldesports.nl
www.scheldesports.nl

Dynamic Holland Wintersportreizen is al 25 jaar een bekende speler in de Oostenrijkse Alpen.

Schoolgroepen kunnen hiervan profiteren omdat wij gebruikmaken van onze eigen accommodaties, namelijk Gasthof Batzinger in de Kitzbüheler Alpen en Gasthof Edelweisshaus in Königsleiten, Zillertal. Dit scheelt aanzienlijk in de reissom van de scholieren.

**DYNAMIC
HOLLAND**

Voor een eerste indruk, kijk op www.edelweisshaus.at en www.dynamicholland.nl

Het lijkt ons leuk om samen de wintersport voor de scholieren te mogen organiseren.

Interesse? Neem contact op met Jasper Dijkstra via 023 553 19 55 of 06 20 596 206
jasper@dynamicholland.nl

... een begrip in groepsreizen voor wintersport, outdoor en zeilkampen.

Het deskundig samenstellen van aantrekkelijke reizen voor schoolgroepen vanaf 30 personen vormt een groot deel van ons werk. Onze reizen voldoen aan alle eisen. Meer dan twintig jaar ervaring en een gedegen bedrijfsstructuur staan borg voor kwaliteit.

Onze wintersportreizen zijn een begrip geworden in de Nederlandse onderwijswereld.

Wij hebben al wintersportreizen **vanaf € 195,- p.p.** Uiteraard is dan alles voor u geregeld, denk hierbij aan het vervoer, de skipas en de accommodatie op basis van half pension. Onze reisleiding reist mee vanuit Nederland en blijft de gehele week bij uw groep, extra ondersteuning voor u als docent! Tevens wordt het materiaal door ons geregeld. Doordat wij dit voorafgaand aan de reis bij u komen passen, staat u snel in de sneeuw!

Wij maken graag vrijblijvend een offerte voor u!

Post- en bezoekadres:
Lichtschip 67, 3991 CP Houten

Telefoon:
+31(0)30 8000 600

Fax:
+31(0)30 8000 601

Email:
info@huski.nl